Parêzerê Amedê hat qetilkirin

Serokê Baroya Amedê Parêzer Tahir Elçi, li Amedê li ber Minara Çarling, piştî daxuyaniya ku ji bo protestoya ziyana li lingên minarê hatiye kirin, di encama pevçûnekî di navbera polîs û YGDH'ê de derket de hat kuştin. Kiryarê bûyerê ne diyar in. Di pevçûnê de polîsek jî hat kuştin û çendîn kes birîndar bûn.

Qetilkirina Tahir Elçî, gelê kurd û hemû kes û aliyên mirovperwer ên cîhanê xemgin kir. Tahir Elçî, ku demeke bang li PKK dikir ku xendekên nav taxan rabikin, beriya mehekê jî ji ber ku di bernameyekî de gotibû 'PKK ne rêxistineke terorî ye' bi 7 sal cezayê girtinê dihat darizandin.

BasNûçe
HERDEM RASTÎ
ISSN 2148-5305
Rojname ya heftane ya nûçeyî - 2.5 TL
Hejmar: 80 30 Mijdar - 06 Kanûn 2015 basnews.com

Li Amedê hevberdan zêde dibin

R10

Xeta agirîn ya Enqere û Moskovayê gurr dibe

Sedemek pevçûnê kurd in

Bi beşdariya Rûsya ya germola Sûriyeyê şerê ku heta niha bi rêya komên çekdar yên wekîl dihat meşandin, vegeriya şerê hêzên eslî yên mezin û Sûriye bû qada minyatûra şerekî cihanî. Tirkiye ku dixwaze rejima Esad biherifîne, balafira Rûsya ya ku sengerên Ahrarüş Şam û El Nûsra bombardûman dikir, xist. Pûtînê ku li Rûleta Rûsî ya li Şamê derbeyeke mezin xwar, li hember Tirkiyeyê hamleyên tund pêk tîne. Hewldanên Enqerê yên nermkirina rewşa heyî heta niha bi encam ma. Daxwaza Rûsya ya lêborînê ji layê Tirkiyeyê ve nayê qebûlkirin, Putin xwesteka Erdoğan ya hevdîtinê reddike. Li gor pisporên siyasî yek ji sedemên vê pevçûnê kurd in.

R02-3

Rojava

Berê hêzên kurd li Cerablûse ye

Leşkerên DYA'yê yên pispor jî derbazî li Rojava bûne û bi hêzên kurd re amadekariyên operasyonên Reqqa û Cerablûsê dikin.

R05

Mîstefa Sîno:

Kurd û Rûs êdî hevalbendên hev in

"Em hîşyar bin, hêzên xwe bikin yêk. Kurd wextê Kobanê bi hevre dijî terorîzmê şerê netewî kirin xwe îsbat kirin, divê em vê baş bizanin û vê yêkê ji xwe re bikin armanc."

R08-9

R06

ENKS – TEVDEM Careke din û ji nûh ve!

R11

Jin bi kurdî li dij tûndiyê bihêz dibin

Festîvala Gelawêjê

Mîhrîcana bê kurmancî!

R14

Di Rûleta Rûsî de teqeya yekem

Piştî daxistina balafirê Rûsya mûçekên S-400 li herêmê bi cih kirin û hêzên Tirkiyeyê yên hewayî bê tevger hiştin. Her wiha Rûsyayê çûn û hatina rêyên ji Tirkiyê yên ber bi Sûriyê hemû ji xwe re kirin armanc û li sînor dest bi bomardûmaneke dijwar kir. Li hêla din Moskovayê gelek projeyên aborî yên bi Tirkiyê re betal kir û vîze danî ser hemwelatiyên Tirkiyê. Rayedarên rûs danûstendinê bi rayedarên Tirkiyê re jî nakin. Ji ber ku Tirkiye daxwaza lêborînê ya Rûsyayê bi cih nayne rageşiyê di navbera herdu welatan herdiçe bilindtir dibe.

Li gor çavderên siyasî jî sedemê lêdana balafira Rûsyayê, piştigiya Moskovayê ya bo hêzên kurd û vejandina rejima Esad e. Hêzên kurd, di demên dawîn de li bereya Cerablûsê bi alîkariya rûsan li dijî DAİŞ û Nusra'yê dest bi operasyona kirin û amadekariya derbasbûna ava Firadê dikin. Enqerê çendîn car, li YPG'ê ji bo ku ji Firadê derbasnebin tehdîd kiribû, û çendîn car jî sengerên wan bombabaran kiribû. Herwiha artêşa Sûriyê jî, di demên dawîn de bi alîkariya Rûsyayê li bereya Çiyayê Kurmênc li dijî cîhadiyan serkeftinên mezin bidest xistibû.

Li gor pisporan ev herdû pêşveçûn, tê wateya têkçûna stratejiya Tirkiyê li heremê, ji ber vê yekê Enqerê peyamek wiha bi xeter da Moskovayê. Lê bele çav li rê ye ku Rûsya bersîvên tundtir bide Turkiyê.

Pisporên siyasî ku bûyerên heremê ji nêzîk ve dişopînin, îhtimalên ku li pêşroja heremê wê biqeminin û tesîra bûyeran ya li ser kurdan ji bo BasNûçe'yê şîrove kirin.

Dr. Arzu Yılmaz: DYA ewlehiyê RHK'ê digre ser xwe

Akademîsyena Zankoya Enqerê ya Koleja Zanistên Siyasî Dr. Arzu Yilmaz jî bal kişand ser mesleyên daîwî yên li Sûriyê rûdane û eşkere kir ku ew ê Tirkiye peywendiyê bi kurdên Rojava re durist bike lewre siyasete navdewletî vê yekê li ser wê ferz dike. Yilmaz wiha berdewam kir: "Ez gotina Trkiyê ya ku dibêje, "rojavayê Feradê xeta sor e" ez berevajî dixwînim. Li gor min rewşa defakto ku li rojhilatê Feradê derketiye holê, seknekê li hemberê vî nîne. Gotina rojavaya Feradê xeta sor e ez nîşanekê wek lihevhatina rojhilata Ferdadê dibînim. Jixwe ku em rastiyên herêmê û rastiyên navnetewî bigirin berçav îmkana Tirkiyê ji bilê vê nîne. Tirkiyeyê heya niha zor da van şert û mercan lê êdî rû birû ma ku ew nikare berdewam bike." Di berdewamiya axaftina xwe de Yilmaz bal kişand ser tesîra geşedanan a li ser Başûrê Kurdistanê jî û wiha berdewam kir: "DYA'yê gotibû: 'Herêma Kurdistanê ji bo DYA'yê herêmekê jêneger e û xeta sor e. DYA ewlehî û aramiya Kurdistanê digre ser xwe. Di vê rewşê de Rûsya nikare bi hêsanî li herêma Kurdistanê polîtîkayekê wek Sûriyê bidomîne. Eger polîtîkayekê wisa bidomîne gereke DYA helwestekê net bide nîşan. Lê belê li aliyê din jî hefteya borî balafirên Rûsyayê li ser qada hewayî ya Herêma Kurdistanê firîn û operasyonên li Sûriyê kirin ji ber vê sedemê du roj firînên sivîl pêk nehatin. Ez operasyona Şengalê ku bi lezgînî çê bû li hemberê îmtîmala ku Rûsya hêza xwe li Iraqê pêşve bibe dibinim"

Akademîsyen Ramazan Tunç: Geşedan dawî di berjewendiyên kurdan dene

Akademîsyen Ramazan Tunç jî bal kişand ser danûstendinên û dîplomasiya kurdan rûsan û da zanîn ku geşedanên dawî yên li herêmê pêk hatin di berjewendiya kurdan dene. Her wiha Tunç wiha berdewam kir: "Peywendiyên kurdan bi Rûsyayê re gelekî baş bûn. Heta piştî ku balafira şer ya Rûsyayê hat xistin, operasyonên hewayî ku ji bo paqijkirina DAİŞ'ê çêbûn, ji bo operasyona ku tê kurd li ser Cerablusê bikin, xebatekê ji bo hêsanbûna wê bû. Kurd encamên dîplomasiya ku bi NATO, hêzên navnetewî û bi Rûsyayê re kirin him di qadê de bi pêşengiya DYA'yê de destek dîtin him jî balafirên şer yên Rûsyayê herêmê ku operasyonê lê hat kirin, daxuyaniyên erênî ji bo kurdan hatin dayîn. Têkiliyên rageşî yên Rûsya û Tirkiyeyê nayê wê wateyê ku têkiliyên kurdan yên dîplomatîk bi DYA'yê, bi hêzên navnetewî û bi AB'yê re xira be. Kurd di encama serkeftinên ku di qadê de derxistina holê de ji her du aliyan jî dê destekê bigire. DAIŞ ne tenê ji bo kurdan, ji bo şaristaniya YE û DYA'yê jî gef e. Ger ku bi xeta Rojava û Başûr re Bakûr jî ji bo tirkiye bibe qada şer ya aktîf ev dê xetereyê bîne ser Ewropayê jî."

Dr. Musa Kaval: Kurd hêzekê cidîne

Akademîsyen Musa Kaval jî anî ziman ku kêşeya siyasî ya di navbera dewleta Rûsya Tirkiyê de wê bandorekê erênî li ser kurdan bike û wiha berdewam kir: "Hemû hêzên li Rojhilata Navîn mecburin têkiliyên xwe bi kurdan re xweş bikin. Rûsya wê têkiliyên xweş bi lurdan re deyne. Nasnameye kurdan divê maf û hiqûqê biparêze. Kurd jî gere li mafê xwe xwedî derkevin. Bi kurtahî ev vekêşeya di navbera Rûsya û Tirkiyê de li gor berjewendiya kurdan e. Evropî dixwazin bi kurdan re têkiliyên baş deynin. Di navbera kurdan û dewletên rojavayî heta niha neyînî derneketiye holê. Kurd û dewletên Evropî têkiliyên xurt di navbera xwe de datînin ji ber vê yeke jî Dewletên Evropî têkiliyên baş bi Rojhilata Navîn re dirûst dike. Li gor qeneeta min ne ereb ne jî rirk vê meselê fêhm nakin. Ji ber ku kurd hêzekê cidîne. Aniha dikarim bejim Helwesta dewletên rojavayî di vê rewşê de bi kurdan de baş e wê bi erênî jî berdewam bike. Wê tu alozî jî di navbera wan de çênebe. Ji ber vê sedemê jî tu hewceyî nemaye dewleta Rûsyayê zordestî li Başûrê Kurdistanê bike div ê aliye de tu nişan jî ne diyar in. Difikirim ku dewleta Rûsya dixwaze bi Başûrê Kurdistanê re têkiliyên baş deyne. Başûrê Kurdistanê jîwê bi neyînî li dijî vê tiştê nesekine."

Nivîskar Temûrê Xelil: Rûsya li hemû deverê pitgiriya kurdan dike

Nivîskar û rojnamegerTemûrê Xelîl jî bal

Arzu Yılmaz

Ramazan Tunç

Musa Kaval

Temûrê Xelîl

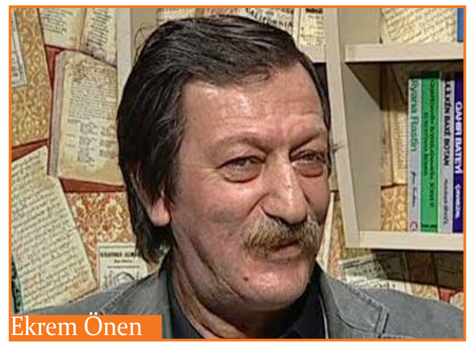

Ekrem Önen

Hejarê Şamil

kişand ser geşedanên dawî û eşkere kir ku Rûsya piştevaniya kurdan dike û wiha berdewam kir:" Îhtîmala wê yekê tuneye ku Rûsya fişarê pêk bîne. Ew îhtîmal tune. Daxweza Rûsyayê û Îranê ji holê rakirina DAIŞ'ê ye. Yek ji ber ku di nav DAIŞ'ê de gelek kesên ji Rûsyayê hene, tirs heye, ku ew li Rûsyayê jî xurt bibin. Du Rûsya zane, ku kurdên Bakur di karê zirardayîna Tirkîyê da dikarin dostanîyê bi rûsan ra bikin, bi hêvîya ku li Tirkîyê bibin xwedîyê statuyekê, û kurdên Rojava jî ji xwe eşkere dostên Rûsyayê ne. Ji ber ku dostên rêjîma Sûrîyê ne. Rûsîya niha bi her awahî dostê kurdan e, ji ber ku ku li her deran zora DAIŞ'ê dibin.

Dr. Ekrem Önen: Kurd nezîkî serxwebûnê dibin

Akademîsyen Dr. Ekrem Önen ji da zanin ku geşedanên dawî yên li Rojhilata Navîn di berjewendiyên kurdan dene û ketina balafira Rûsyayê ew ê Tirkiyê têxe bin tengasiyan û wiha berdewam kir: "Ez wisa bawer im ku ev tevliheviya heyî ew ê ji kurdan re gelekî baş be. Rûsya herdem di têkilîyen xwe yê bi Tirkiyê re ji bo Tirkiyê bide di pirsa kurdan de her dem bi hizir bû . Niha Tikiyê jî pirsa kurdî ji çavê xwe bi temamî derxist. Wê Rûsya di helwestin di pirsa kurd de serbest û rehettir bin. Li hêla din jî egera wê yekê heye ku Tirkiyê jî behtir êrîşan bîne ser kurdên Rojava û bêhtîr êrîşî PYD'ê bike. Ev guhertin hemû gavake dine Kurdistanê ber bi serxwebûnê dibe, dive kurd xwe ji guhertinên mezin ên pozîtiv ji bo kurdan amade bikin."

Rojnamevan Hejarê Şamil: Rûsya naxwaze peywendiyên wê bi kurdan re nebaş bin

Her wiha rojnameger û nivîskar Hejarê Şamîl jî li ser ketina firokeya Rûsyayê rawestiya û wiha berdewam kir:" Kurd hevalbendên Rûsya û DYA'yê ne û planên dewleta Tirkiyê yên di derbarê Sûriyê de vala derxistin. Gerek mirov ewil bi sêri de li bingeha vê aloziyê binêre. DYA'yê û Rûsya ji zûve li vê peresînê amadebûn. Ahenga Rojhilata Navîn diguhere. Rûsya bi têketina Suriyeyê de planên dewleta Tirkiyê yên di derbarê Sûriyê de kurdan têkbir. Ji bo vê yeke Rûsya dixwaze têkiliyên xurt bi kurdan re deyne. Ez ne di wê fikrê de me ku Rûsya wê ambargoyên cidî li ser Tirkiyê bike lê dê piştgiriyê bi de kurdan dê bersiva Tirkiyê wisa bide. Wê hem pişgiriyeke mezin bide Esad û hem wê têkiliyên xwe bi kurdan re zêde bike. Pûtîn wexta ku li civîna YDN (BM) axivî got ên li dijî DAIŞ'ê şer dikin Esad û kurd in. Ji vê axatinê diyare ku di pêvajoya pêşiya me de hevalbendên xwe diyarkiriye ev girîng bû. Rûsya ji ber şerê kurdan ê bi DAIŞ'ê re peywendiyên xwe bi kurdan re dursit kir. Di vê bûyerên dawî de qewmiyîn de ev hevalbendî xurttir bibe. Rûsya dê vê pişgiriya xwe ji kurdan re ne li dijî Tirkiyeyê bide ji bo ku kurd bi DAIŞ'ê re şer dikin dê bide.

Serkeftina leşkerî bi ya siyasî tê xelatkirin

RHK'ê piştî serkeftina leşkerî ya Şengalê, di qada navnetewî tê pîrozkirin. Piştî vê serkeftina ku Rêveberiya Bexdayê jî nêçar ma pîroz bike, meyla siyaseta navxweyî ya ku di nav qeyranê de bû jî guherî, aliyên rikber nermtir bûn û ji bo çareseriyê daxwaza hewldanan bêtir deng da.

Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî ku ji aliyê serok û rayedarên payebilind ên dewletên hêzdar ve hate pîrozkirin, piştî vegera Şengalê li paytext Hewlêrê bi coşeke mezin hate pêşwazîkirin. Barzanî, piştî vegera Hewlêrê tafilê dest bi xebabtên dîplomasiyê kir û payebilindên ku ji bo pîrozkirinêk hatin Hewlêrê pêşwazî kir.

Barzanî: Armanca me têkbirina DAIŞ'ê ye

Serokê Rêveberiya Herêma Kurdistane (RHK) Mesûd Barzanî, li Ofîsa Serokatiyê bi pêşwazîkirina Cîgirê Wezîrê Derve yê DYA'yê Antony Blinken dest bi hefteyê kir. Di hevdîtine de Blinken ji bo serkeftina Şengalê Barzanî pîroz kir û got: "Operasyona rizgarkirina Şengalê ya Serok Barzanî şayanî heyraniyê ye." Blinken anî ziman ku Pêşmergeyên ku di şerê li dij DAIŞ'ê de cangorî bûne ji bo hemû dinyayê nirxeke mezin e û got: "Ji bo DYA ji Hêzên Pêşmerge re zêdetir alîkariyê bike ez ê hewl bidim." Di vê hevdîtina ku geşedanen siyasî û leşkerî yên Iraq û Sûriyeyê, operasyona Şengalê û xebatên jinûve avadankirinê hatin nîqaşkirin de Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî jî destnîşan kir ku bi rizgarkirina Şengalê DAIŞ'ê derbeke mezin xwariye û anî ziman ku ji ber êrîşên asmanî û koordînasyona hemaheng Hêzên Hevpeyman jî di vê serkeftinê de roleke mezin leyîstiye. Barzanî ji raya giştî ya navnetewî daxwaz kir ku ji bo şer bêtir hewl bidin û ji dewletên endamên Hevpeymaniyêne jî xwest ku ji bo piştgiriyê destên xwe vekin. Barzanî got: "DAIŞ, dijminê mirovahiyê ye û ji bo têkbirina wê divê li her deverên dinyayê li dij wê şer bê meşandin." Barzanî destnîşan kir ku armanca sereke ya RHK'ê tunekirina vê rêxistinê ye.

Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî Encûmena Pêwendiyên Derve ya ENKS'ê jî qebûl kir. Barzanî, ji ber tekoşîna Pêşmergeyên Roj ku di operasyona Şengalê de cih girtin ew pîroz kirin û da zanîn ku ew ê alikariya ji Rojava re berdewam bikin. Encûmena ENKS'ê jî di hevdîtinê de ji ber operasyona Şengalê bi serkeftî bi encam kir û qehremaniya Pêşmerge û Serokê RHK'ê Mesûd Barzanî pîroz kir û ji bo kesên ku jiyana xwe ji dest dan sersaxiyê xwest.

Ji aliyê din ve Barzanî Wezîrê Parastinê yê Iraqê Xalid el Ubeydi û Fermandarê Hêzên Hewayî yê Iraqê Enwer Heme Emîn qebûl kir. Barzanî di vê hevdîtinê de Ubeydî û Heme Emîn re rewşa şerê li Kurdistan û Iraqê, hemahengiya navbera Hêzên Pêşmerge û Artêşa Iraqê û operasyona Mûsilê ku piştî rizgarkirina Şengalê dîsa hate rojevê gotûbêj kir. Wezîrê Parastinê yê Iraqê Xalid el Ubeydî di derbarê eniyên şer ên Iraqê de Barzanî agahdar kir û ji ber serkeftina operasyona Şengalê ew pîroz kir.

Barzanî Madam Mitterandê ji bîr nekir

Ji bo 4. salyada mirina hevjîna Serokkomarê Berê yê Frensayê François Mitterand, dosta kurd Danielle Mitterand, li Hewlêrê merasîmek hate lidarxistin. Di vê merasima ku Serokê RHK'ê Mesud Barzanî jî beşdar bû de, Barzanî Danielle Mitterandê wek 'Dayika Kurdan' bi nav kir û got: "Ji ber keda wê ya ji bo gelê kurd, em deyndarên Madam Mitterandê ne." Di vê merasîma ku Serbalyozê Frensa yê Hewlêrê Alain Guêpratte, fermandarên Peşmerge û gelek siyasetmedar beşdar bûn.

RHK serlêdana fermî ya NATO'yê kir

Di 29'ê Cotmehê de, piştî vexwendina fermî ya Parlamena Ewropayê (PE) Şandeya Pêşmerge ya ku ji Fermandarê Tumenê yê Hêza Pêşmerge ya 70. Şêx Cefer Mistefa û Fermandarê Eniya Guwêr û Mexmûrê Sîrwan Barzanî û çend fermandar û rayedarên leşkerî pêk dihat, li paytexta Belçîka Brukselê hin hevdîtinan pêk anî, li Parlamena Ewropayê axaftinan kirin û ji NATO'yê xwestin ku di şerê li dij DAIŞ'ê de alîkariya Pêşmerge bike. Piştî vê daxwazê fermandaran, Berpirsê Pêwendiyên Derve yê Kurdistanê Felat Mistefa ku wek axaftvan beşdarî 61. Civîna Giştî ya NATO'yê bû, piştî civînê daxuyaniyek da û da zanîn ku RHK'ê ji bo alîkariya leşkerî bi fermî serî li NATO'yê daye.

PDK û YNK Peymana Stratejik nîqaş dikin

Rizgarkirina Şengalê bandora xwe ya erênî zû li ser siyasetê kir. Piştî serkeftinê payebilindên PDK û YNK'ê tafilê li hev civiyan, piştî civînê derketin pêş çapemeniyê û ragihandin ku wan li hev kirî ye. Lê belê di derbarê xalên lihevhatinê de agahiyeke berbiçav nendan. Ji axaftina Cîgirê Sekreterê Giştî yê YNK'ê Mele Bextiyar a, "PDK û YNK ji Peşmana Stratejîk paş de gav nehavêtine, lê belê ji bo em hin xalên nû lê zêde bikin li hev civiyan." Diyar dibe ku ev peyman hatiye nîqaşkirin. Ji axaftina Serokwezîr Nêçîrvan Barzanî ya, "Ji bo em mala kurd bikine yek me li hev kir." jî diyar dibe ku hevdîtin erênî derbas bûye, lê belê diyar dibe ku ev hevdîtin tenê destpêk e û wê dom bikin. Di derbarê vê civînê de ji Kolêja Ragihandinê ya Zanîngeha Selehedînê Dr. Redwan Badînî diyar kir ku ji vê hevdîtinê tu encamek nehatiye stendin, lê belê ji bo siberojê derî vekirî hatine hiştin.

Mesrûr Barzanî: Êdî Iraq bi federaliyê nameşe

Rawêjkarê Encûmana Asayîşê ya RHK'ê Mesrûr Barzanî, di pêşwazîkirina Parlamentê Brîtanya Nedîm Zevahî û şandeya pê re de ragihand ku êdî ew ê bi Iraqa Federal re nikaribin pêwendiyan bidomînin. Barzanî got: "Êdî baweriya netewe û hemû pêkhateyên nîjadî û olî jî bi vê pergala heyî ya Iraqê nemaye."

Mesrûr Barzanî, li ser qeyrana sîyasî ya navxweyî ya RHK'ê jî rawestiya û anî ziman ku ev qeyran dikare bi zêdekirina diyaloga aliyan bê çareserkirin. Di derbarê pirsgirêkên navbera RHK'ê û Rêveberiya Navendî ya Bexdayê de jî Barzanî wiha axivî: "Pirsgirêkên ku em bi Bexdayê re dijîn bi pergala rêvebirinê ve têkildar e. Bexda û pergala wê di cihê ku pirsgirêkan çareser bike, pirsgirêkan bêtir kûr dike. Ev pergala heyî baweriya hemû netewe û pêkhateyên olî û nîjadî yên Iraqê şikandiye û êdî Iraq bi federaliyê nameşe."

Li ser navê şandeya mêvan a Îngilîz jî Endamê Parlamena Îngîlîstanê Nedîm Zevahî axivî. Zevahî serkeftina Hêzên Pêşmerge ya rizgarkirina Şengalê bi qehremanî wesf kir û li ser navê RHK'ê û Hêzên Pêşmerge spasiyên xwe pêşkêşî Mesrûr Barzanî kir. Di vê hevdîtina ku babetên wek; Ji bo Hêzên Pêşmerge, zêdekirina alîkariyên leşkerî yên welatên Hevpeymaniya Navnetewî û bi taybetî Brîtanya, operasyona rizgarkirina Mûsilê û tekoşîna giştî ya ku li qada Iraq û Sûriyeyê li dij DAIŞ'ê tê dayîn hatin gotûbêjkirin de Mesrûr Barzanî diyar kir ku DAIŞ, dijminê sereke yê hemû dinyayê ye û got: "Ji ber vê yekê, ji bo hêzên Pêşmerge ku tekane hêz e ku dikare DAIŞ'ê têk bibe, divê bi her awayî piştgirî bê dayîn."

Şengal ji senaryoyên tirsnak parastî ye

Li gel qeyrana siyasî û aboarî, hewandina bi milyonan penaber û ji alî Hikûmeta Navendî ve neşandina ji sedî 17 para budceya wê jî RHK'ê, li ser xeteke bi dirêjahiya ji hezar kîlometreyî bêtir li dij rêxistina DAIŞ'ê ku wek dewletekê bi ceste bûye, şerekî serkeftî dimeşîne û bi vî şerê xwe dibe hêviya şaristaniya cîhanê. Û ji niha ve xuya dibe ku rizgarkirina Şengalê, wek pêngaveke nû ya destkeftinan wê di dîrokê de cihekî pir grîng bigire.

Şengala ku bi stratejiyeke hosteyî û operasyoneke serkeftî hate rizgarkirin, her çend dîsa bibe maka nîqaşan jî, fermana ji bo Pêşmerge ya Serokê Rêveberiya Herêma Kurdistanê (RHK) Mesûd Barzanî ya ku gotibû 'Divê di nav hêzên kurd de yek gule jî neyê teqandin' ji alî Pêşmerge ve bi hendazeyî tê bi cih anîn. Di van rojên ku bi belavkirina nûçeyên wek; 'Li Şengalê di navbera çekdarên ezdî û Pêşmerge de pevçûn derket' tê xwestin ku senaryoyên tirsnak bêne meşandin de, bi tekezî hate gotin ku tu şer û pevçûn rû nedane û Pêşmerge fermana Barzanî bê kêmasî bi cih tîne.

Şengal rizgar bû lê hesabên kevn didomin

Bi dagirkirina DAIŞ'ê re hesabên ku bi ser Şengalê ve dihatin meşandin, piştî ji alî Pêşmerge ve bi operasyoneke mezin hate rizgarkirin jî didomin. Ji aliyekî ve agahiyên ku li Şengalê hêzeke veşartî ya Heşdî Şabî heye, hatin belavkirin û ji aliyê din ve jî di ragihandina nêzîkî PKK'ê de nûçeyên ku di navbera komeke çekdar a ezdî û Pêşmerge de pevçûn derketiye û 3 ezdî hatine kuştin hatin belavkirin. Qeymeqamê Şengalê Mehma Xelîl van nûçeyan derewand û got "bila kes bawerî bi van agahiyan neyîne." Ji alî din ve hin derdoran ragihandin ku komeke çekdar a nêzîkî PKK'ê bi mebesta li Şengalê ji bo Heşdî Şabî qadekê terxan bike di nav hewldanan de ye.

Şengal a piştî ji alî Pêşmergeyên Kurdistanê ve hate rizgarkirin jî dîsa bû cihê nîqaşan. Li Şengalê, ji aliyekî ve xebatên avadankirinê didomin ji aliyê din ve jî jêderên herêmê radigihînin ku Heşdi Şabî dev ji Şengalê bernedaye. Li Tûzxurmatûyê piştî ku di navbera Pêşmerge û Heşdî Şabî de peymanek hate durustkirin, her çiqas komên Şîa li dij çalakiyên PKK'ê yên wê navçeyê bi zimanekî tûj gefan li PKK'ê xwaribin jî, bêdengmayîna PKK'ê ya ji bo geşepêdana pêwendiyên navbera komên nêzîkî wê û Heşdî Şabî, pirsên ku divê PKK bibersivîne derdixin pêş.

"Divê PKK ji Şengalê derkeve"

Piştî biryara Meclîsa Civaka Mûsilê ya 'Ji bo jinûve avadankirina Şengalê, divê hemû hêzên leşkerî ji navenda bajar derkevin' her çiqas Hêzên Pêşmerge ji navenda bajar vekişiyabin jî PKK û komên nêzîkî wê hê jî li navenda bajar in û ev yek bû cihê nerazîbûnan. Nênerê Ezdiyan ê Parlamena Kurdistanê Şêx Şemo ji BasNûçe'yê re ragihand ku Şengal bi ser RHK'ê ve ye û xwest ku PKK û komên nêzîkî wê ji Şengalê derkevin. Şemo anî ziman ku PKK li Şengalê pirsgirêkan derdixe û dixwaze ji xwe re cih peyda bike û pêwîst dît ku PKK ji nav Şengalê derkeve. Şemo, got: "Hebûna PKK'ê ya Şengalê ji bo RHK'ê dibe sedemê pirsgirêkên navxweyî. Em vê yekê wek dertwerdana navxweyî dibînin. PKK li Şengalê rêxistinên cihê saz dike û bi vî awayî siberoja RHK'ê dixe xeteriyê. Divê tafilê dev ji van karan berde û ji Şengalê derkeve."

"Nûçeyên şerê Pêşmerge û Gerîlla derew in"

Qeymeqamê Şengalê Mehma Xelîl jî di daxuyaniya li gel BasNûçeyê de xwest ku PKK hurmetê ji biryara Meclîsa Civata Mûsilê re nîşan bide û avahiyên fermî yên Şengalê vala bike û ji navenda bajar derkeve û got: "Ger ku dernekeve, wê Meclîsa Civata Mûsilê bikeve dewrê." Xelîl da zanîn ku Meclîsê ji bo hemû hêzên çekdar ji navenda bajar derkevin biryar stendibû û maweyek dabû ber wan, her çiqas Hêzên Zêrevanî ji 11 avahiyên ku tê de bi cih bûbû derketibin û li dervayê bajar li hember Telaferê sengerên xwe ava kiribe jî PKK'ê vê yekê nekiriye. Mehma Xelîl anî ziman ku ji bo destpêkirina xebatên avadankirina bajar pêdiviya wan bi van avahiyan heye. Di derbarê angaşta ku di navbera çekdarên ezdî û Pêşmerge de pevçun rû daye de jî Xelîl vê yekê derewand û got: "Tu pevçûneke derneketiye. Ev agahî derew in. Li ser çend babetan nîqaş derketine, lê belê bi hevdîtinan ew ji hatine çareserkirin." Qeymeqamê Şengalê Xelîl, her wiha nûçeyên di derbarê hebûna komeke Heşdî Şabî ya li Şengalê jî derewand û xwest ku bila tu kes, ji agahiyên ku ji alî Wezareta Pêşmerge û rayedarên fermî ve nehatibin piştrastkirin bawer nekin.

Wezîrê Bergiriyê yê Iraqê serdana Şengalê kir

Qeymeqamê Şengalê Mehma Xelîl di daxuyaniya xwe ku di derbarê Şengalê de agahiyên berfireh da me de, anî ziman ku hin malbatên ezdî, ji bo mal û milkên xwe kontrol bikin hatine Şengalê û di demeke nêz de wê hin malbat dikaribin vegerin malên xwe. Xelîl, da zanîn ku Wezîrê Bergiriyê yê Iraqê Xalid el Ubeydî jî serdana Şengalê kirî ye, bi wan re hevdîtinek pêk aniye û di derbarê rewşê de agahî ji wan wergirtiye. Xelîl got: "Ubeydî, ji bo rizgarkirina Şengalê kêfxweşiya xwe anî ziman û bi mebesta serkeftinê Pêşmerge pîroz kir." Xelîl her wiha da zanîn ku Ubeydî jî xwestiye ku PKK ji navenda bajêr derkeve.

"Îsmaîl Beşîkçî jî li Şengalê bû"

Qeymeqamê Şengalê Mehma Xelîl da zanîn ku di nav vê hengameyê de Civaknas Îsmaîl Beşîkçî jî hatiye Şengalê û li sengerên şer geriyaye û serdana wan kirî ye. Xelîl ragihand ku Beşîkçi serdana Qeymeqamiyê kirî ye û li wê derê ezdî û Pêşmergeyên ku di vî şerî de jiyana xwe ji dest dane bibîr aniye û gotiye: "Ev bedêlên ku hatine dayîn ji bo Kurdistanê pîroz in."

Pêşmerge berê lûleyên xwe da Telaferê

Piştî ku bi plansaziya serkeftî ya Serokê RHK'ê û Serfermandarê Pêşmerge Mesûd Barzanî Şengal ji bin dagira DAIŞ'ê hate rizgarkirin, hate ragihandin ku Pêşmerge ji navenda bajar vekişiya ye, li hember Telaferê sengeran ava kirî ye, berê çekên xwe daye Telaferê û dest bi êrîşên amadekariyê kirî ye. Jêderen herêmê radigihînin DAIŞ'a ku li Şengalê derbeke mezin xwariye û dizane ku dor hatiye ser Telaferê, li hember êrîşên Pêşmerge û yên frokeyên hevpeymaniyê, sengerên xwe yên navendî yên li derdora Telaferê vala kirî ye, vekişiyaye navenda Telaferê û di nav sivîlan de xwe bi cih kirî ye. Qeymeqamê Şengalê Mehma Xelîl da zanîn ku ji bo DAIŞ hêzên xwe ji Mûsilê arasteyî Telaferê neke, ji aliyekî ve Pêşmerge rêyên çûnûhatinê kontrol kirine û ji aliyê din ve jî Hêzên Asmanî yên Hevpeymaniya Navneteweyî konvoyên DAIŞ'ê yên ku ji Mûsilê diçin Telaferê bombebaran dike.

Fermandarê Pêşmerge yê Şengalê Qadir Qadir jî ji BasNûçe'yê re ragihand ku Pêşmerge li dij baregehên teqemenî yên DAIŞ'ê dest bi êrîşan kirî ye û ji ber van êrîşan di nav DAIŞ'iyan de tevlîheviyek pêk hatiye. Qadir da zanîn ku piştî pêngava ku bi operasyona Şengalê destpê kir, bi sedan DAIŞ'î hatine kuştin û bi sedan jî xwe radestî Hêzên Pêşmerge kirine. Qadir got: "Piştî ku rêya navendî ya navbera Mûsil û Reqqayê ket destê Pêşmerge, hejmara DAIŞ'iyên ku xwe radestî Pêşmerge kirin pir zêde bûn û roj bi roj ev hejmar hin zêdetir dibe."

Tîma Amerîkî li Rojava ye?

Berê hêzên kurd li Cerablûse ye

Mehmet Salih Batırhan

Êrîşên Artêşa Rûsya yên ji meha cotmehê şûnde li dijî hêzên tundrew yên DAIŞ'ê û komên cîhadî dest pêkiribû encamêm giring dide. Bi êrîşên Rûsya yên esmanî û di şerê bejayî jî operasyonên Artêşa Sûriyê bê navber didomin û Artêşa Sûriyê her pêş de diçe. J aliyekî din jî Îran û Hizbillah jî di qeraxa Behraspî de alîkariyê didin Sûriyê û pêşde çûna wan jî didom e. Alîkariya ji aliyê Rûsya û Îranê ya ji bo Sûriyê tê kirin, temenê Esad' dirêj dike û xuya dike ku Esad qonaxa bihêzbûna Esad dest pê kiriye. Her wiha oparasyonên Îran û Rûsyayê yên li Sûriyê jî ihtimala koçberiyeke din derdixîn holê.

Balefirên Rûsyayê dema ku derdora Lazkiyê kampên El Nûsra û Ahrarruş Şamê bombenbaran dikirin, balefira Rûsî ya Su 24 ji aliyê Artêşa Tirkiyê ve hatibû xistin û xistana vê balefirê zexta herêmê bilindtir kir. Rayedarên Rûsyayê di daxuyaniyên xwe de diyar dikin ku Rûsyayê dijî komên terorîst yên îslamî têdikoşe û Tirkiyê bi xistina balefirê xwestiye ku vê têkoşîna li hember kombên terorî asteng bike. Rayedarên Tirkiyê her çi qas bi bêjin têkiliyên bi Rûsyayê re zirarê nabînin jî wiha xuya dike ku Rûsyayê têkiliyên bi Tirkiyeyê re birîne. Êrîşên Artêşa Sûriyê, êrîşên esmanî yên Rûsya û koalisyon din dijî hêzên tundrew dikin bi awayekî erênî bandorê li ser hêzên kurd çê dike. Çend roj beriya niha jî hêzên kurd bi alîkariya êrîşên DYA'yê yên esmanî, bajarokê Holê yê girêdayî Hesekê ji destê DAIŞ'ê derxistibûn û azad kiribûn. Li gorî zanyariyan leşkerên DYA'yê yên pispor jî derbazî li Rojava bûne û bi hêzên kurd re amadekariyên operasyonên Reqqa û Cerablûsê dikin.

Pisporên leşkeri yên DYA'yê li Rojava ne?

Li gori agahiyan tîmek pisporên leşkerî yên girêdayî Artêşa DYA'yê, gihiştine bajarê Qamişlo yê Rojava. Wiha xuya dike ku ew ê ev tîma teybet a DYA'yî hêzên Sûriya Demokratîk (QSD) perwerde bike. Li gorî nûçeya rojnameya Kudûs Arabi ev tîma teybet a DYA'yî derbazî Qamişlo'yê bûye. Li bere ne ku Artêşa DYA'yê alîkariya Hêzên Demokratîk yên Sûryê (QSD) a di 14 hêzên Sûryê pêk tê û YPG jî tê de bike. Her wiha li gorî çavkaniya rojnameyê, 50 pisporên leşkerî yên DYA'yî derbazî Qamişlo bûn û ê alîkariya perwerdê û koardînasyonî ji bo hêzên muxalif bikin. Hêzên Demokratîk yên Sûryê (QSD) bi alîkariya DYA'yê di çend roj beriya niha di derdora Hesekê operasyonekî bi berfireh dest pê kiribûn û di çarçoveya vî operasyonê de bajarokê Hol'ê, derdora Xatûniyê û gundên derdorê ji destê DAIŞ'ê rizgar kiribûn her wiha rêyên navbera Mûsil û Reqqa'yê jî hatibûn kontrol kirin.

"Pisporên DYA'yê ne li Kobanê ne"

Rojnameya Quds El Erebi û ajansa Fransî AFP'ê jî cih da nûçeyeke û eşkere kir ku pisporên DYA'yê li Rojava ne. Li ser mijarê Serokê Wezareta Konseya Parastina Kobanê İsmet Şêx Hesen diyar kir ku pisporên DYA'yê yên leşkeri derbazî Kobanê nebûne û tu agahî di destê wan da nînin. Ajansa Fransî AFP'ê jî di nûçeya xwe de cih daye nerîna rojnamevanekî li Kobanê û nivîsandiye ku beriya çend saetan de leşkerên DYA'yê hatin Rojava û ew ê şervanên kurd, sûryanî û ereb perwerde bikin û dê di koardinasyona di navbera wan de bikin. Nûçe wiha didome: ''Ji gorî çavkaniya me ya di nava YPG'ê de ê leşkerên DYA'yê planên rizgar kirina Cerablûs a li ser sinorê Kobanê û planên rizgar kirina Reqqa'yê bikin." Li aliyekî din jî rayedarên DYA'yê ji roja yêkşemê eşkere kiribûn ku ew ê leşkerên DYA'yê demek nêz de derbazî herêmê bibin û ew ê li dijî DAIŞ'ê di çend wezifeyên xwe bi cih bînin. Fermandarê YPG'ê yê li Efrînê Evdo Îbrahîm jî ji Bas Nûçeyê re axivî û diyar kir ku pisporên DYA'yê hatîne Rojava û pisporên DYA'yê û hêzên kurd ew ê bi hevre awayekî bi koardineyî hereket bikin.

"Ew ê dorpêçkirina Efrînê jî rabe"

Evdo Îbrahîm diyar kir ku ew ê di demeke nêz de dorpêçkirina Efrînê jî rabe ji ber ku Ahrarûş Şam û El Nûsra li hember êrîşên Rûsyayê û Sûriyê lawaz bûne. Evdo anî ziman ku derdora Efrînê li dijî El Nûsra û Ahrarûş Şam'ê re neketine di nav şerê gerim de û eger pêwistî hebe ew ê heta dawî xwe bi parêzin. Evdo behsa operasyona ji bo azad kirina Cerablûsê jî kir û wiha domand: ''DAIŞ roj bi roj lawaz dibe û hêzên Kurd her pêş de diçin. Oparasyonên Reqqa û Cerablûsê jî ji gava wextê wê hat ew ê dest pê bike û li Sûriyê û Rojava de ew ê hêzên tûndrew û cîhadî biqedin û dê Rojava û Sûriye rizgar bibin."

"El Nûsra û Ahrarûş Şam ber bi Behraspî ve direvin"

Hat zanîn ku hêzên kurdî li dijî DAIŞ'ê operasyonên xwe didomîn in. Hêzên kurd piştî rizgarkirina Hol, Şedad û derdora Reqqa'yê niha jî gihiştin dorûbera Çemê Xebûr. Operasyonên li Cizîrê didomin û di heman deme de şerê di navbera El Nûsra û YPG'ê yê lê Helebê jî didome. Operasyonên YPG'ê yên ku bi armanca rê girtina koman didomin. Di çarçoweya opersayonên li dijî El Nûsrayê de 2 maşineyên El Nûsra hatin îmhe kirin. Di demekî dirêje komên li girêdayî El Kaîdeyê dixwazin taxa Şêx Meksûd a di destê hêzên kurd de ji bigirin dest û ji vê yêkê El Nûsra û Ahrarûş Şam bi hev re li ser taxê de digirin lê dijî hêza kurd YPG'ê û YPJ'ê nikarin têkevin hûndirê taxê. Rojnamevanê li herêmê Mihemed Bilo, da zanîn ku piştî êrîşên Rûsyayê hêzên tundrew El Nusra û Ahrarûş Şam kiriye di rewşeke zor û zehmet de û ew hêz êdî nikarin li qeraxa Behraspî bimînin û ji ber vê yêkê ber bi herêmên dûrî qeraxa behrê ve diçin.

Endamên ENKS'ê hatin berdan

Li aliyek din jî Asayîşa Qamişlo ya di xwepêşendana ENKS'ê de 7 kes binçav kiribûn û hat zanîn ku ev kesên binçavkirî dîsa hatin berdan. Di heftêya borîde kesên çalakiya ENKS'ê de hatibûn bin çavkirin; Hasan İsmail, Ehmed Sadûn, Medenî Necmeddin, Kazım Xelife, Şeyhmûs Abdulhamid, İbrahim Ferho û Abdurrahman Elîi, ji piştî lêpirsîna asayîşê hatin berdan. Di heftêyên borî de ENKS'ê li dijî pergala perwerdê û leşkeriya neçarî li çend bajaran çalaki çêkiribûn û di wan çalakiyan de nerazîbûnên xwe anîbûn ziman. Gelek cihan di navbera asayîşê û çalakvanan de gengeşî çê bibûn û gelek kes jî shatibûn binçavkirin..

ENKS – TEVDEM

Careke din û ji nûh ve!

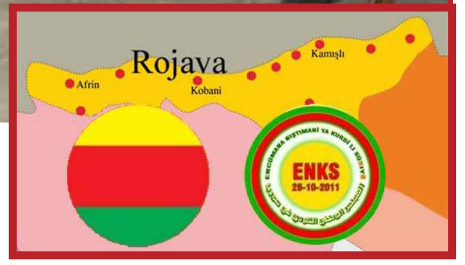

Macit Aslan

Encûmena Lêvegera Siyasî ya beriya niha bi salekê ji aliyê ENKS'ê û TEV-DEM'ê bi Peymana Duhokê hatibû avakirin di adara 2015'an de ji hev belav bû. Li gor rêkeftina ew ê rêveberî û parastina Rojava ji aliyê herdû encûmenan li hav bihata parvekirin û her wiha di warê aborî û peywendiyên derve jî de ew ê hemahengiyek hebûya. Piştî duristbûna Lijneya Encûmena Lêvegera Siyasî TEV-DEM li xalên peymanê û biryarên encümene binpê kir û siyaseta xwe li ser Rojava ferz kir. Piştî kiryarên TEV-DEM'ê ENKS ji Lêvegera Siyasî vekişiya û biryarên Peymana Duhokê nehatin bi cih anîn û aliyê TEV-DEM'ê siyaset û kiryarên xwe li ser Rojava sepand û ew yek jî hem ji aliyê raya giştî ya kurdan bû cihê nerazîbûnê.

Piştî demeke dirêj dîsa tê çaverêkirin ku Lêvegera Siyasî dîsa li hev kom bibe û ENKS û TEV-DEM li hev bicivin. Her wiha hat zanîn ku şandeyeke Yekîtiya Niştimaniya Kurdistanê (YNK) serdana Rojavayê Kurdistanê kiriye da ku navbeynkariyê di navbera ENKS'ê û TEV-DEM'ê de bike. Hat zanîn ku Şandeyek ji Partiya Yekîtîiya Niştimanî ya Kurdistanê bi seroketiya Endamê Bûroya Siyasî yê partiyê Sedî Ehemed serdana partiyên bi ser ENKS'ê û TEV-DEM'ê kiriye. Her wiha hat zanîn ku Sedî Pîre bi Sekreterê PDPKS'ê Hemîd Hecî Derwêş, Endamê Rêveber ê TEV-DEM'ê Ebduselam Ehmed, Endamê Desteya Rêveber ê TEV-DEM'ê Îsmaîl Dêrik re hevdîtin pêk aniye û tê eşkere kirin ku ew ê ENKS û TEV-DEM dîsa li hev kom bibin.

"Bi TEV-DEM'ê re peywendî hene"

Endamê Desteya Rêvebir ê Partiya Demokrata Kurdistana Sûriyê (PDKS) Mistefa Osê li ser egera duristbûna peywendiyên ENKS'ê û TEV-DEM'ê rawestiya û eşkere kir ku di qonaxeke wisa de hewcedarî bi durisbûna peywendiya herdu aliyan de heye û wiha berdewam kir: Em dixwazin hevdîtinek çêbibe ji ber ku em di demeke zor û zehmet de derbas dibin, divê em kurd yekîtiya kurdî pêkbînin, pêwiste em pirsgirekên xwe di hundirê Sûriyeyê de çareser bikin. Belê hêzên Kurdistanî demek dirêje dixwazin nêzîkî hev bibin, vegerin li ser hevpeymana Erbîl û Dihokê, niha jî hinek têkilî hene lê ta niha jî çareserî ne diyare. Çend rojên din ihtimal heye ku civînek ber fireh kom bibe û li ser çend xalên giring gotibêj bêkirin."

"Em li dijî pergala PYD'ê ne"

Her wiha Mistefa Osê bal kişand ser rêzeçalakiyên ENKS'ê yên li Rojava jî û da zanîn ku ew li hember kiryarên PYD'ê derdikevin û PYD îdeolojiya xwe li ser xelkê zal dike. Osê da zanîn ku PYD di medyayê de dide xwiya kirin ku ENKS li dijî kürdiye û wan bi dijayetiya kurdî tewanbar dike. Osê ragihand ku zêdetir ji 40 50 sal e wan xizmeta kurdî kiriye û wiha domand: "Ev çalaki li dijî siyasete PYD'ê ya tundrewî ne. Zordarî tê kirin. PYD'ê li ser gel tiştên ne ji rêzê ferz dike. Çalakiyên me dijî ferzên PYD'ê ne. PYD zilm û zordariyê li ser gel dike, gel neçare û ji ber vê yêkê her roj dakdikevin qadan. PYD li dijî çalakvanan pir tûnde û îşkenceyê çalakvanan dike. Me 40-50 salan doza zimanê kurdî kiriye, PYD tenê berjevendiyên xwe yên hizbî tîne rojevê û berjevendiyên xwe li ser me ferz dike. PYD'ê zimanê kurdî jî li gorî xwe bi kar tîne. Em ne dijî zimanê kurdîne, em dijî pergala PYD'ê ne.

"Em êrîşî ENKS'ê nakin"

Hevseroka Meclîsa Zagonsaz a Kobanê Fewziya Evdo jî eşkere kir ku danûstendin di navbera wan û ENKS'ê de pêk hatine û ew hêvî dikin ku ENKS jî beşdarî proseya rêveberiya Rojavayê Kurdistanê bibe û wiha berdewam kir: "Hinek hevdîtin çêbûn. Em dixwazin û hêviya me ji yêkgirtina hêzên kurdî ye. Deriyê me ji her kesekî re vekiriye ji kurdan re ji hêzên kurd re vekiriye. Hêvîdarim ENKS dev ji têkiliyên xwe derve berde û vegere Kurdistanê, vegere li ser berjewendiyên Kurdistanê." Evdo besiva pirsa peyamnêrê me ya li ser êrîşên endamên ENKS'ê bersivand û wiha axivî: "Çend dîmenên li ser hinek televizyonan hatin parvekirin, ew dîmen ne dîmenên çalakiyê bûn ew dîmenên şerê navbera du komên piçûk bûn lê hinek kesan ji aliyek zanayî ew dîmen wekî dîmenên çalakiyê parvekirin."

"Kêmasiyên me hene"

Fevziya Evdo da zanîn ku ji sala 2012'an heta niha ew din ava proseya avakirina Rojavayê Kurdistanê de cih digrin û mumkunê di wê proseyê de kêmasiyên wan hebin û divê hemû kurd alikariya wan bikin. Evdo li ser hin xebatên PYD'ê rawestiya û wiha got: "Li Rojavayê Kurdistanê ji sala 2012'an heta niha karên me berbiçav kirine hene. Em gelê Rojava bindest bûn, tiştekî me nebû, çanda me, zimanê me qedexe bû. Ji sala 2012'an şansekî me çêbû û me saziyên xwe avakirin. Me yêkemîn car zimanê kurdî kir zimanê fermî û perwerdê, me cara yêkemîn parastina xwe ava kir, me cara yêkemîn asayîşa xwe ava kir. Ji hemû kêmasiyan xwe me ev ava kirin. Helbet kêmasiyên me ew ê hebin, lê belê em ê roj bi roj kêmasiyên xwe ji holê rakin, pêwiste hemû kurd bi sebrê tev li avakirinê bibin. Ew xeyalên me yên hezar salî bûn, em bi salan li benda wan rojan bûn, em bi salan li hêviya azadiya ziman, çand, saziyên xwe bûn."

Evdo got ku ENKS xelkê derdixe kolanan û ew li hember kurdî derdikevin û ew dijayetiya destkeftiyên kurdan dikin. Evdo her wiha amaje bi wê yekê jî kir ku serkeftinên kurdan wan aciz dike û wiha berdewam kir: "Heta ku sîstema me biserbikeve hinek dem pêwist e. Ew çima li dijî kurdîne, ew çawa kurd in, ew çima li du Beşar Esad diçin, mirov fêm nake. Hema kurd pêşketinekê bikin ew derdikevin qadan, ew çi dixwazin, dijî çi ne mirov nikare fêm bike. Kêfa wan ji pêşketina kurdan re nîne. Yê bixwaze bixebite bila bê bixebite, bila bên rewşa Kobanê mêzebikin da ku di çi rewşê deye. Deriyên Kurdistanê bi temamî ji kurdan re vekirîne."

> Piştî demeke dirêj dîsa tê çaverêkirin ku Lêvegera Siyasî dîsa li hev kom bibe û ENKS û TEV-DEM li hev bicivin. Her wiha hat zanîn ku şandeyeke Yekîtiya Niştimaniya Kurdistanê (YNK) serdana Rojavayê Kurdistanê kirine da ku navbeynkariyê di navbera ENKS'ê û TEV-DEM'ê de bike.

ENKS'ê serdana Barzanî kir

Li aliyê din şandek ji komîteya pêywendiyên derve ya Encûmena Niştimanî ya Kurd li Sûriyê (ENKS) serdana Serokê Herêma Kurdistanê, Mesûd Barzanî, kir. Endamê şanda ENKS'ê, Nahmet Dawûd li ser civînê rawestiya û ragihand ku wan di civîna bi Barzanî re behsa rewşa siyasî li Rojavayê Kuridstanê kirin û bi taybetî kiryarên PYD'ê yên bi derxistina astengiyan li pêş partiyên siyasî, û girtina xortan, û got, Barzanî nerazîbûna xwe ji wê yekê re aniye ziman û daxwaza yekrêziya kurdan kiriye. Li ser Pêşmergeyên Rojavayê Kurdistanê jî de, her wiha Dawûd got Barzanî behsa qehremaniya Pêşmergeyê Rojavayê Kurdistanê kiriyeû got ku ew bi Pêşmergeyê Rojavayê Kurdistanê serbilind e, û ew Pêşmerge ji bo xizmeta Kurdistana Sûriyê amadene.

Îran û kurd

Yan tiryak ya sêdare

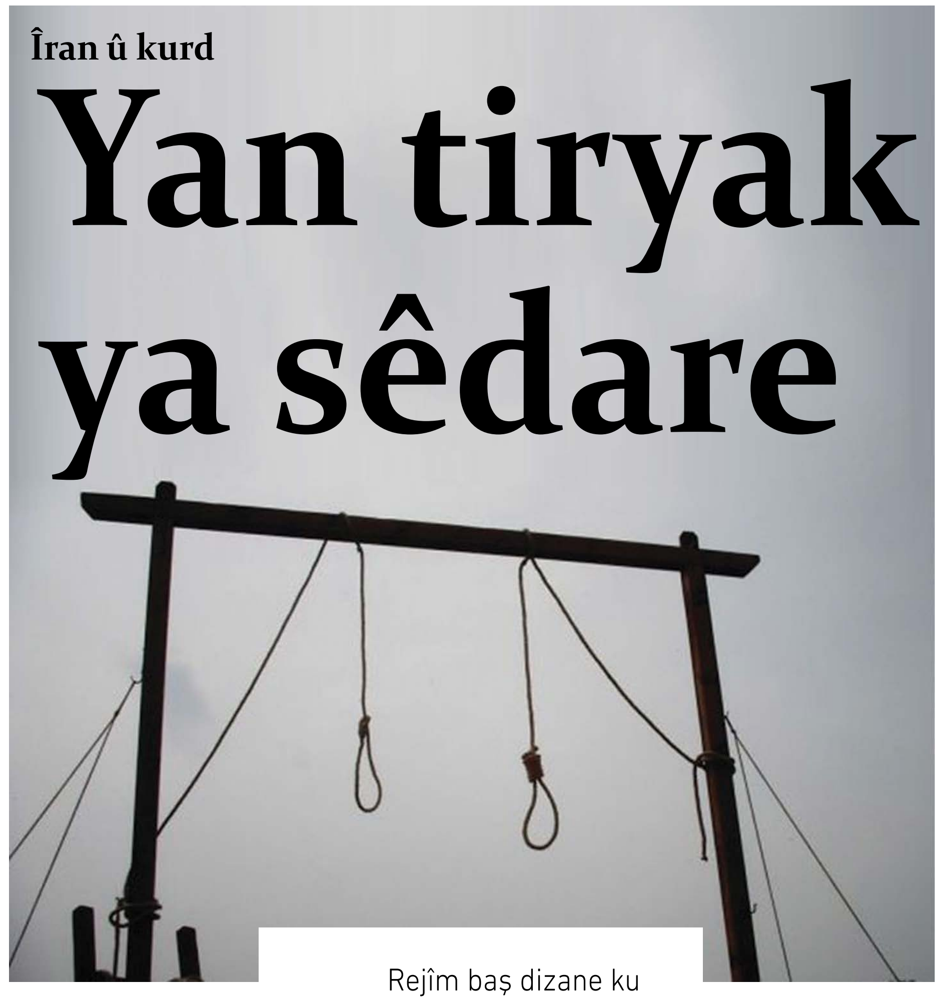

Tekoşîn Mêrdînî

Komara Îslamî ya Îranê ku di hişê mirovan de bi darvekirinan cih girtiye, vê şêweya daraza xwe bê navber didomîne. Agahiyên ku ji girtiyên zindanan tên sosretekê nîşan didin. Li gor van agahiyan rejîm ji sedê 10 darvekirinan aşkere dike, ji sedî 90'an veşartî dike. Çalakvanên Mafê Mirovan ên Kurd diyar dikin ku Rejîma Îranê taybet li dij kurdan darvekirinên veşartî û serbestberdana tîryakê hewl dide potansiyela serhildêriya kurd têk bibe û ciwanên kurd ji hêzên azadîxwaz dûr bixe.

Darvekirin darê tîmara Îranê ye

Dewleta Îranê daxwazeke demokratîk a piçûk jî bi darvekirinê ditepisîne. Di sala 1979'an de piştî şoreşa Îslamî, Ayetullah Humeynî wiha gotibû "Me vê şoreşê bi hevkariya kurdan pêk anî û em ê wê bi hev re bijînin." Lê mixabin di demek kurt de diyar bû ku ew ê kurd ji vê şoreşê bêpar bimînin. Li dij kurdan êrîş tafilê destpêkirin û kuştin, darvekirin û mişextkirin heta îro jî qet ranewestiyan. Aktîvîstê Mafê Mirovan ê Rojhilatî Nasir Babaxanî, di derbarê rejîma Îranê û darvekirinên kurdan de rejimê wek rejîmeke dîktatoryal û dijî demokrasiyê danasî û da zanîn k 36 salin ku hikûmeta Komara Îslamî ya Îranê bi rejîmeke dîktatorî tê birêvekirin û demokrasî dûrî axa Îranê ye. Babaxanî got: "Rejim di çarçoveya bîrdoziya xwe de neteweyên cuda yên wek kurd, belûcî û azerî di nav pergala wan de ne parsî an jî şîa bin, ew wek xayînan têne dîtin. Ji ber ku zanin bi taybetî kurd doza mafê xwe dikin, dewleta Îranê jî bi çavekî xayîntiyê li wan dinêre, ev yek ji bo rejîmê pirsgirêk e û çareserkirina vê pirsgirêkê jî di darvekirina mirovan de dibîne. Darvekirin dem bi dem bi navber didome. Li welatên navneteweyî û bi hiqûqî jî heta mirov 18 salê xwe neke divê neyê darvekirin, lê li Îranê, ji ber ku dad û mafên mirovan tune ye, temenê wan keç û xortan di bin 18'an de be jî ji bo rejîmê ev ne girîng e. Ger ku kurd be, ji bo darvekirinê ev sedem bes e."

"Gelo em dikarin jibîr bikin"

Di 2013'an de bi destpêkirina Serokkomariya Hesen Rûhanî, kurdên Rojhilat ta astekê hêvîdar bû ku wê zextên li ser wan û darvekirin kêm bibin. Lê piştî hilbijartinan tu guherînek pêk nehat. Nasir Babaganî di derbarê geşedanên serdema Hesen Rûhanî de diyarkir ku dewleta Îranê li derveyê Îranê, di tekîliyên navneteweyî de xwe wek komareke demokrat dide naskirin, lê belê rejîm ji demokrasiyê ditirse. Babaganî axaftina xwe wiha domand: "Rejîm ji demokrasiyê ditirse. Ger ku neteweyên li Îranê doza mafê xwe bikin ew ê têkevin tengasiyê. Her wiha dema ku kurd an belûcî doza maf û dadê dikin, rastî darvekirinan tên. Gelo em dikarin jibîr bikin ew keça ku bavê wê li ber çavê wê darvekirin an jî ew lawikê ku dema bavê wî dibirin darvekirinê , bi devzendika bavê xwe girtibû û dikir qêrîn. Rejîm, bi vê siyasetê dixwaze kurdan bi gelemperî ji tekoşîna razgariyê û rêxistinên ku doza mafê kurdan dikin dûr bixe. Rejîm baş dizane ku kurd xwedî roleke mezin in û her dem xwedî potansiyeleke serhildêrî ne. Ji ber vê yekê ye, ji Pêşewa Qazî Mihemed ta îro darvekirinên kurdan her berdewam dikin.

> Rejîm baş dizane ku kurd xwedî roleke mezin in û her dem xwedî potansiyeleke serhildêrî ne. Ji ber vê yekê ye, ji Pêşewa Qazî Mihemed ta îro darvekirinên kurdan her berdewam dikin.

"Ji kurdan re tenê tîryak serbest e"

Nasir Babaxanî di berdewamiya axaftina xwe de balê kêşa ser belavbûna rêjeya tîryakkêşiya nav kurdan û da zanîn ku dewleta Îranê serî li her rêbazên tepisandina kurdan dide û çi bikeve ber, li ser kurdan diceribîne.Babaganî di derbarê van rêbazên rejimê de tîryakê destnîşan kir û wiha dom kir: "Dewleta Îranê dest bi siyaseta qirêj kiriye û tiryakê bi zanebûn di nav kurdan de serbest kiriye. Temenê bikaranîna tîryakê li Rojhilatê Kurdistanê daketiye 16-17 saliyê. Êdî tîryak li qad, kolan û li sûkên rojhilata Kurdistanê bi serbestî tê belavkirin û bikaranîn. Ev jî cureyeke kuştinê ye. Bi taybetî ji bo xortên Kurdistanê bêşdarî çalakî û rêxistinên Kurdistanî nebin ev siyasettê meşandin. Mirin erzan e, li her deverê ye ji bo kurdan û bi awayekî asayî ye. Tenê cîh, dem û cure têne guhertin. Ev ji tirsê derdikeve holê û heta ku kurd serbilind û serhildêr be wê ev tirsa dewleta Îranê bidome."

Nasir Babaxanî

Ahmed Şahîd

Çeka dûrxistina siyasetê: Tîryak

Kes û rêxistinên çepgir li dewleta Îranê tu carî bi cîh nebûne û sedema vê jî ew e ku Îran çepgiriyê li dijî rejîma xwe dibîne. Babaganî da zanîn ku hejmara kesên ji aliyê dewleta Îranê ve hatine darvekirin ne diyarin, bi hezaran kesan darvekirinin û bi hezaran kesên tê zanîn û yên nayên zanîn jî di bin derûniya darvekirinê di girtîgehan de disekinin. Babaganî di derbarê darvekirinên rejîma Îranê û kurdan wiha axivî: "Komara Îslamî ya Îranê li ser çepgiran bi rengekî ne mirovî û siyaseteke bê dadî dimeşîne. Di demê borî de em bûne şahidên van kiryaran, mîna di navbera salên 1967-1969'an de bi hezaran kes darvekiribûn, ew kesan jî ji kurda tenê pêkdihat û kes ji wan haydar nebibûn. Îroj jî ev heye, ne tenê kesên ku televîzyonan de dibe nûçe, bi sedan kesên din hene yên ku tên darvekirin. Dewleta Îranê tenê xwe rast dibîne û çepgiriyê jî şaş dibîne. Tu ji kîjan rexistinê bî jî, li Îranê ji bo darvekirinê tu kurd bî bes e. Ji ber ku PDK, PJAK an jî KOMELE rêxistinên kurdan in, ji bo rejîmê ji hev ne cuda ne. Ji her rêxistinên kurd kes têne darvekirin."

Ahmed Şahîd: Îran darvekirinan vedişêre

Raportorê Taybet ê Mafên Mirovan ê Neteweyên Yekbûyî(NY) yê Îranê Ahmed Şahîd di daxuyaniyeke çapemeniyê de ragihand ku piştî hatina Serokkomar Hesen Rûhanî, di 14 mehên dawî de hejmara darvekirinan ji hezarî derbas kirine. Li gorî Rêxistina Navneteweyî ya Efûyê jî di dawiya sala 2014'an de bi fermî 81 kesên endamê rexistinên siyasî hatine darvekirin, lê bele bi sedan kes jî bi awayekî veşartî hatine darvebikin. Şahîd ragihand ku li gor daneyên Rêxistina Efûyê dewleta Îranê bi darvekirinan şertên Peymanên Navneteweyî û Mafên Siyasî û mirovî binpê dike. Şahîd da zanîn ku di 6 mehên dawî de 14 zarokên ku temenê wan di bin 18'yî de ye hatine darvekirin û ev yek mafê zarokan ê ku di çerçoveya Peymana NY de hatiye diyarkirin jî binpê dike. Şahîd got: "Her wiha di raportên van dezgehên navneteweyî de tê destnîşankirin ku Îran, gellek darvekirinan jî bi veşartî pêk tîne, ev yek dibe cihê gumanan û ji ber vê yekê ew nikarin daneyên rasteqîn ên di derbarê darvekirinan bi dest bixin. Li gel vê yekê jî, li gor raportên van rêxistinan di 2014'an de ji ber sûcên siyasi li Îranê 278 mêr û 11 jin hatine darvekirin, 749 kes jî bi cezayê darvekirinê re rû bi rû ne. Car caran bi cezayên darvekirinan 2-3 kes têkeve rojevê jî ji bilî wan kesan gelek kesên din hene. Li gor hin agahiyên ku ji girtîyên zindanan têne wergirtin, li Îranê ji sedî 10 darvekirin bi aşkere têne kirin lê ji sedî 90 veşartî pêk tên. Ev yek jî sosreta darvekirinên rejîma Îranê li ber çavan radixe."

Mîstefa Sîno:

Kurd û Rûs êdî hevalbendên hev in

Ez wisa dizanim ku Rûsya yekem dewlet bû li Hewlêrê konsolosxaneya xwe vekir û her wiha şîrketên xwe yên aborî ava kir. Ji vê qonaxê pê de wê têkiliyên xwe yên siyasî jî xurt bike. Di vê kurd di demekê nêzde vegerin ser peymaneke netewî û pirsgirekên xwe çareser bikin. Di vê bingeheke netewî bê parastin ji bo berjewendiyên kurdan.

Mehmet Salih Batırhan

Payîza 2011'an heta niha şerê mezhebî yê li Rojhilata Navîn hemû li Sûriyeyê kombûn û Sûriye bû nevenda şerekî dijwar. Xwepêşandanên li hember desthilatdariya Beşar Esad destpêkirin di nava çend mehan de tûşî şer û pevçûnên mezhebî bû û pêkhateyên li Sûriyê bi çekan li hember hev rawestiyan. Di nava çend mehan de hemû komên tûndrew ê li cihanê li nav xaka Sûriyê bûn û li hember hev dest bi şer kirin. Komên Sûnne mezheb ji aliyê dewletên Qeter, Erebîstan a Siûdî û Tirkiyê, komên Şîe mezheb jî ji aliyê rejima Esad, Îran, Rûsya, Lûbnanê hatin piştevanî kirin. Piştî ku ew komên tûndrew bûn sedema koçberbûn û wêranbûna cih û warên xelkên medenî di îlona 2014'an de bi serperiştiya DYA'yê li hember komên tûndrew ên îslamî hezeke hevpeymanî durist bû û wê hêzê li hember wan koman dest bi operasyonên hewayî kir.

Ji nava wan komên li Rojhilata Navîn peydabûne ya herî bihêz Dewleta Îslamî ya li Iraq û Şamê (DAIŞ) di nava kurtedemekê de gelek bajarên mezin ê Iraqê dagir kir û berê xwe da xaka Sûriyê û nêviyê Sûriyê dagir kir. DAIŞ'a gelek çek û teqemeniyên ji bajarên Iraqê bidestxist hem Başûrê Kurdistanê û Rojavayê Kurdistanê jî ji xwe re kir armanç û xwest ku kurd cih û warên xwe bihêlin û ji Kurdistanê derkevin. Kurdên Rojava yên xwe li hember êrîşên komên tûndrew parastin rê li ber ewan komên tûndrew girtin û êrîşên wan ê li ser Kurdistanê vala derxistin. Her wiha hin herêmên ku ji aliyê wan koman ve hatibû dagirkirin jî roj bi roj ji wan tên stendin û ew herêm jî tên rizgar kirin. Li hêla din li Başûrê Kurdistanê bi serfermandariya Serokê Herêma Kurdistanê Mesûd Barzanî Pêşmergeyên Kurdistanê herêmên ji aliyê DAIŞ'ê hatibûn dagir kirin rizgar kirin û rê li ber êrîşên komên tûndrew hat girtin.

Herçend kurdên Rojava û Başûrê Kurdistanê rê li ver xetereya komên tûndrew girtibin jî guhertinên nû yên li Rojhilata Navîn pêk tên tesîrê li Kurdistanê jî dikin. Herî dawî firokeyeke Rûsyayê ji aliyê Tirkiyê hat xistin û ev yek bû xala herî giring a siyasete dinyayê. Piştî ketina firokeyê her çend rayedarên Tirkiyê xwestin peywendiyê duristbikin bi Rûsyayê re û danûstendinan bi wan re bikin jî rayedarên Rûsyayê gef li Tirkiyê xwarin û rêya diyologê birin. Rageşiya di navbera Tirkiyê û Rûsyayê de pêk hat peywendiyên kurdan û rûsan anî rojevê. Bi pêkhatina qeyrana Sûriyê re kurdên Rojava bi Rûsyayê re din ava peywendiyê dene û Rûsya piştevaniya wan dike. Her wiha tê zanîn ku ew ê di kurtedemekê de nûnertiya Rêveberiya Xweser a Rojava li Moskovayê vebe. Li hêla din tê zanîn ku Tirkiye jî li hember kurdan piştevaniya komên tûndrew dike û êrîşî kurdan dike. Rojnameger û nivîskarê kurd ê demeke dirêj li Moskovayê dijî Mistefa Sîno li ser operasyonên Rûsyayê ketina balafira wê ya ji aliyê Tirkiyê ve û peywendiyên kurdan û rûsan ji BasNûçe'yê re şîrove kir. Sîno amaje li ser wê yekê kir ku ji 2012'an heta niha Rûsya piştevaniya kurdên Rojava dike û piştî ketina balafira wê ya ji aliyê Tirkiyê ve ew ê hemû komên muxalîf ji xwe re bike armanç û hemûyan bombebaran bike û kurd û rûs hevalbendên hev in.

Piştî xistina firokeya Rûsyayê ji aliyê Tirkiyê tê çaverêkirin ku aloziya Sûriyê kurttir bibe. Gelo ew ê tiffaqên nû û bereyên nû yên şer li Rojava û Sûriyê vebin?

Wextê em li têkiliyên Tirkiye û Rûsyayê meze dikin, têkiliyên wan ne aram bûn. Piştî qeyrana Sûriyê têkiliyên wan zêdetir aloz bûn. Têkiliyên wan zêdetir li ser bingeha aborî bûn, civaknasan, serokê Rûsya, serokwezîrê Rûsya, endamên rêvebertiya Rûsya bi avayekî eşkere dididn xuya kirin ku ew ê piştî xistina firokeyê têkiliyên aborî jî, yên siyasî jî, têkiliyên leşkeri jî zêdetir aloz bibin. Ew ê bikevin qonexek dîtir. Lê bê guman ew ê bandor li ser polîtikayên Rûsya, politikayên Tirkiye, polîtikayên Rojhilata Navîn îro li Libanê dicivin û dê bandor li ser vê yekê jî bike. Qeyrana Sûriyê dê hinek din dirêjtir bike. Rûsya plana xwe ya leşkeri jî ew ê eşkeretir jî bidomîne.

Rayedarên Rûsyayê yekser gefan li Tirkiyê dixwin. Gelo ew ê peywendiyên Tirkiyê û Rûsyayê çawa bi rêve biçin?

Artêşa Rûsya eşkere kir ku eger balefireke Tirkiye, firokeyek Tirkiyê derbazî xaka Sûriye'yê bibe ew ê mudaxele bikin. Balefireke Tirkiyê êdî nikarin biçin li ser esmanî Sûriyê, eger biçin ew ê şereke leşkeri derbikeve. Eger Tirkiye hewil da vê yêkê dîsa dubare bike yan jî hêzek din hewil bide dijî balefirê Rûsya êrîş bike ew ê şereke zindî derkeve. Ev biryara Rûsya yê li Sûriyê şert û mercên şer biguherîn e. Zêdetir ew ê Rûsya ancama vî şerî kifş bike, ew ê berê şer kifş bike. Rûsya ew ê hem li ser Esad, hem jî li ser muxalifan bandoreke nû çêbilke. Ji bilî kurdan bawerim ew ê Rûsya hemû muxalifan bombebaran bike. Her wiha Rûsya piştî vê êrîşa Tirkiyê dijî hêzên din jî tundtir ew ê bisekin e. Dijabertiya ku îro Rojhilata Navîn de li hemberî bi hev dû sekinin xetereyeke mezin e. Îro hember sekini navbera hêzên fermî, artêşên fermî de jî ew ê heye û ev lihember rawestîn ew ê xetereyên mezin derdixînin holê.

Ji bilî Rûsya mirov hêza Îranê û Mihwera Şîe jî êdî li Rojhilata Navîn hîs dike. Egera wê yekê heye ew mîhwer li hember Başûrê Kurdistanê jî raweste?

Tiştên li Rojhilata Navîn çêdibin berbiçavin. Roja ku em bibêjin bi 'Bihara Erebî' dest pê kir, li Tûnuûs, li Lîbya, li Misrê û Sûriyê, edî tirsa gelan a li dijî diktatoran nema. Herî dawî li Sûriyê li dijî dîktatoriyê gel rabûn li ser lingan û diktatora Sûriyê li dewletên derdora xwe baş şopandibû, dizanî ku gel natirse û vê yêkê şerê Şîa û Sûnne sor kir, şerê mezhebi derxist holê, an jî em bi bêjin bingehên dîrokî yên dijminatiya Şiê û Sûne dîsa sor kir. Di sorbûna şerê mezhebî de temenê dîktatoriya Sûriyê dirêj kir û hûn jî dibînin ku dewletên derve dîsa pêwistiya Esad tînin ziman û ev jî ji planên Esad bûn. Niha bûyerên Rojhilata Navîn diqewimin ew ê bandorek mezin li ser Rojava û Başûrê Kurdistanê çêbike. Çi li Rojava be çi li Başûr be pêwiste em bi yêk alî berjewendiyên xwe biparêzin. Hemberê her hêzê divê em berjewendiyên kurdan biparêzin,li dijî DAIŞ'e li dijî Heşdî Şebî, dijî her kesî. Divê em her ji alî de zîrek bin, ji aliyê siyasî ji aliyê leşkeri ji aliyê civakî û her alî de divê em hişyar bin. Îro roja hizban nîn e. Îro li ser hevpeymaneke netewî kurd neyên ba hev ew ê hem DAIŞ û hem Heşdî Şebî her roj êrîş li ser berjewendiyên kurdan bike. Divê me hay ji xwe hebin, divê em dest ji aliyên xwe yên hizbeyatiyê berdin, divê em nehêlin destê dijmin bi keve nava me. Em hîşyar bin, hêzên xwe bikin yêk. Kurd wextê Kobanê bi hev re dijî terorîzmê şerê netewî kirin xwe îspat kirin, divê em vê baş bizanin û vê yêkê ji xwe re bikin armanc. Her wiha kurdan quvveta xwe ji bo qada navnetewî jî ispat kirin. Kurd quweta herî mezin a li dijî DAIŞ'ê ne, dinya jî vê dizane.

Demeke dirêje rayadarên Rojava û li Rûsyayê dîplomsiyeke mezin bi rêve dibin ew ê ev yek ji bo kurdên Rojava çi bi xwe re bîne?

Rûsya û desthilata niha Rojava birêve dibe ji roja qeyrana Sûriyê heta niha peywendiyên wan hene û her wiha peywendiyên wan bi Esad re jî hene. Peywendiên wan xurtin. Peywendiyên wan bi opazîyona navxweyî û opozîsyona derveyî jî hene. Rûsya bera xwe da opzîsyona navxweyî. Zêdetir jî bera xwe da ji YPG'ê ji er ku şervanên YPG'ê, YPJ'ê ji bo Rûsyayê gelekî giringin. Di baweriya min de Rûsya ew ê hewl bi de pitir peywendiyên xwe xurt bike. Medyaya rûsî, siyasetmedarên Rûsyayê, parlementerên Rûsya, Rojhilatnasên Rûsya, berpirsên Rûsya dibejin divê Rûsya zêdetir alîkariyê bide kurdan. Wextê ciddîtir bala xwe bide kurdên li Rojavayê Kurdistanê û Bakûrê Kurdistanê, mimkune li Rojava YPG û li Bakûr jî PKK hinekî pêşketin pêk bîne. Lê disa jî em nikarin bibêjin ew ê eşkere alîkariyê bike lê ew ê di destê rejimê alikariyên xwe bigehîne kurdan. Duh jî Salih Mislim Hevserokê PYD'ê got 'Em amadene bi Rûsyayê re şerê DAIŞ'ê bikin' peywendiyê Rûsya û kurdan ew ê gelekî xurt in.

> Piştî ketina firokeyê her çend rayedarên Tirkiyê xwestin peywendiyê duristbikin bi Rûsyayê re û danûstendinan bi wan re bikin jî rayedarên Rûsyayê gef li Tirkiyê xwarin û rêya diyologê birin. Rageşiya di navbera Tirkiyê û Rûsyayê de pêk hat peywendiyên kurdan û rûsan anî rojevê.

Rusya sorevî li hember kurdan piştevaniya kurdan rejimên Beas dikir. Gelo dîsa mimkune di siberojê de Rûsya dev ji piştevaniya kurdan berde û li gel Esad li hember kurdên Rojava raweste?

Nexêr Esad û Sûriye êdî nikare vegere li ser sinorên 2012'an. Sûriye lawaz bûye, êdî tenê dixwaze cihên di destê xwe de biparêz e. Tu xetereyeke bi vî şikli li ser Rojavayê Kurdistanê nîn e. Xetereyên li ser Rojava ne hêzên derve ne yan jî em bibêjin Esad e. Xetereya Rojava ya herî mezin, nokokiyên me yên navxweyî ne. Mimkûne ku nakokiyên me xetereyên mezin li ser Rojavayê Kurdistanê çêbike. Çi guhertinên li herêmê çêbibin, eger em nakokiyên xwe çareser nekin ew ê gefa nakokiyên me ew ê destkeftiyên me bike bin metirsiyan. Em ji bo nakokiyên navxweyî ku em çareser bikin amadene. Em amadene van gefên nanokiyên navxweyî li ser Rojava rakin. Eger em van gefan li ser Rojava ranekin ew ê hêzên tûndrew, yên şovenîst tev bi hevre bi ser me de bên. Em hêza herî xurt a Sûriyê ne. Em hêza herî xurt a li dijî terorîzmê ne. Eger em bibin yêk, nakokiyên xwe çareser bikin tu hêz xwe li hemberê kurdan nagirin. Qada navnetewî jî vê dizane. Pirsa me ya esasî divê em berjewendiyên xwe yên netewî kifş bikin. Ka berjewendiyên me yên netewî çine divê em li ser stratejiyekê rawestin û rêya xwe vekin.

Ez dixwazim bêm ser vê meseleyê di qonaxeke wisa hewcedariya kurdan di strajiyeke çawa deye? Kurd çawa dikarin serkeftî ji nava vê aloziyê derkevin?

Divê di helwest û stratejiyê de berî her tiştî mafê gelê kurd bê berbiçavkirin. Gelê kurd sed sale bê maf maye niha guhertin di herêmê de çê dibin. Li vê herêmê guhertin çêdibin sed sale gelê kurd bê maf û bê nasname ye. Miletê kurd bi hejmara xwe ve ji 40 milyonan zêdetire, çar dewletan kurd perçe kirine. Li sê dewletan problemên kurdan hene, her çi di navbera rejîman de be an jî di navbera gelan de be problem heyne. Li Tirkiye, Îran û Sûriyê ev problem zêdetirin. Mafê kudan li van dewletan nîn e. Di vê çareseriyek çêbibe. Li gorî asta pirsên navxweyî çareserî bibe wê kurd pêşve biçin. Mixabin gelek pirsgirêk hene, gelek nakokî hene. Fikrên ne zelal ne jî li gor berjewendiyên mafê kurdan bin ji bo pêşeroja gelê kurd tên ferz kirin ji aliyê hinek îdeolojî û hizbên kurd ve. Têkiliyên aborî çi qas xurt bibin di navbera du dewlatan de têkiliyên sîyasî jî ewqas xurt dibin.

Li hêla din peywendiyên aborî yên Başûrê Kurdistanê û Rûsyayê yên aborî jî berdewam dikin. Kompanyaya Gazpromê ya Rûsyayê di warê derxistin û firotina neft û gazê li Başûrê Kurdistanê kar dike. Egera vê yekê heye ku ev stratejiya aborî berbî stratejiyeke siyasî jî ve here?

Rûsya vê tiştê dike tekiliyên xwe ava dike hem ji aliyê siyasî hem jî ji aliyê aborî ve têkiliyên xwe xurt dike. Ger kurd jî vê tiştê ber bi çav bigrin ji bo ku dewletên dinyayê bikin dostê xwe û li herêmê jî vê tiştê bikin. Ez wisa dizanim ku Rûsya yekem dewlet bû li Hewlêrê konsolosxaneya xwe vekir û her wiha şîrketên xwe yên aborî ava kir. Ji vê qonaxê pê de wê têkiliyên xwe yên siyasî jî xurt bike. Di vê kurd di demekê nêzde vegerin ser peymaneke netewî û pirsgirekên xwe çareser bikin. Di vê bingeheke netewî bê parastin ji bo berjewendiyên kurdan. Dewletên herêmê, dewletên derdorê, dewletên Ewropa, DYA'yê û bi hemû dewletan re peyvendiyên kurdan, têkiliyên kurdan divê li ser rêgezekenetewî ava bibin. Rûsya ji niha pê ve wê gelek bandorê li ser Rojava û Sûriyê bike û di vê kurd ji vê bandorê feydê bibînin.

Li Amedê hevberdan zêde dibin

Rihan Roj

Li Kurdistan û Tirkiyeyê rêjeya hevberdana jin û mêran ji ber sedemên cûr bi cûr zêde dibin. Li gor daneyan ku di hevberdanê de sedemên sereke aborî û tundiya li dij jinan e. Li gor salên berê hejmara hevberdanê li Amed û navçeyan jî roj bi roj zêdetir bûne. Diyar dibe ku di zêdebûna hevberdanan de geşedanên hêza aborî ya jinê û pêşketina hişmendiya mafê jinan derdikeve pêş. Serokê Lijneya Jinan a Komelaya Mafên Mirovan (İHD) Parêzer Hatîce Demîr ji bo sedemê vê yekê got ku êdî jin dixwazin ew biryara siberoja jiyana xwe bidin.

Di 2014'an de 798 hevberdan

Gelek sedemên hevberdana jin û mêran hene û mirov nikare vê yekê bi bûyerek an jî bi sedemekî ve girê bide. Rêjeya hevberdanan li gor welat û bajaran diguhere. Lê belê daneyên lêkolînên li ser vê babetê destnîşan dikin ku êdî jin û mêr ji ber serkêşiyê dev ji hev berdidin. Di daneyên lêkolînên dezgehên cuda, li navçeyên Amedê di warê hevberdanê de agahiyên balkêş derketin holê. Li gor daneyên lêkolînên Dezgeha Îstatîstîkên Tirkiyeyê (TUİK) Di sala 2014'an de, li navçeya Rezan a Amedê 215 bûyerên hevberdanê, li Kayapinarê 182, li Yenîşehîrê 181, li Sur'ê 53, li Erxeneyê 54, li Çermûkê 42, li Bismilê 33, li Farqînê 19, li Hênê 12, li Pasûr û Çinarê 11, li Pîranê 10, li Karazê 5, li Licê û Çunguşê 4 û li Hezro û Egilê jî 2 bûyerên hevberdane pêk hatine. Bi giştî ev hejmar digihîje 798'an. Li gorî agahiyên Baroya Amedê jî di 10 mehên çûyî yên îsal de ev hejmar gihîştiye 952'yan.

"Sedema sereke tundiya li dij jinê ye"

Seroka Lijneya Jinan a Komelaya Mafên Mirovan (İHD) Parêzer Hatîce Demîr jî di derbarê zêdebûna hevberdanan de ji BasNuçe'yê re ragihand ku li gor lêkolîn û daneyên îstatîstîkî û xebatên wan ên li ser vê bebetê diyar dibe ku gellek sedemên cuda yên hevdberdanê hene û sedema herî mezin jî ew e ku êdî jin dixwazin siberoja jiyana xwe bi destên xwe avabikin. Demîr diyar kir ku di biryaradayîna hevberdanê de sedemên, aborî, tûndî û keseyatiyê bêtir derdikevin pêş û wiha domand: "Bandora şer jî li ser zêdebûna rêjeya hevberdanê pir zêde ye. Ji ber ku gellek malbatên gundewaran ji şer û pevçûnan koçî nav bajar kirine, di warê aborî de bi pirsgirêkên pir mezin re rû bi rû dimînin û ev yek jî têkiliya jin û mêran qut dike, dibe sedemê nîqaşên kuyan bi tûndî yan jî hevberdanê bi encam dibin. Malbatên ku di hêla aboriyê de pirsgirêk dijîn û nikaribin pirsgirêkên xwe çareser bikin, ber bi hevberdanê ve diçin. Jinên ku dixebitin, dikarin bi hêsanî biryara hevberdanê bidin. Ji ber ku baweriya wan bi wan heye û dizanin ku ew ê dikaribin debara xwe bikin bê tirs biryara hevberdanê didin."

"Bêtir jin azara hevberdanê dikêşin"

Demîr, di berdewamiya axaftina xwe de destnîşan kir ku jinên bêzarok, li gorî dayikan bi hêsanî dikarin biryara hevberdanê û wiha dom kir: "Gelek jinên ku xwedî zarokin û bi salan bi hevjînê xwe re pirsgirêkan dijîn hene, lê belê ji ber ku zarokên wan hene nikarin biryara hevberdanê bidin. Dibêjin, 'emê çibikin çewa li zarokên xwe binêrin'. Ji bo berjewendiyên zarokên xwe ji neçarî bi wê jiyanê razî dibin û wisa didomînin. Di warê hevberdanê de, ji mêran bêtir jin pirsgirêkên mezin ên regezî, aborî û civakî dijîn."

"Derfetên aborî xaleke grîng e"

Parêzer Hatîce Demîr anî ziman ku jinên xwedî statuyeke civakî ne jî rastî hewldanên tûndiyê tên û dom kir: "Jinên parêzer jî yên bijîşk jî yên ku tu karî nakin jî rastî tundiyê tên. Lê belê kesên ku ciwan bin û bixebitin dema ku li hember wan kiryarên tûnd pêk bên, bi hêsanî dikarin biryara hevberdanê bidin." Demîr amaje kir ku sedemek tundiyê jî ji ber derfetên aboriyê pêk tê. Demîr destnîşan kir ku cudahiya navbera daneyên navçeyên Kayapinar û Yenîşehîrê, herî zêde ji ber aborî, têkiliyên bi kesên din re û ji ber lihevnekirina aboriyê ye. Demîr anî ziman hejmara hevberdanan li navçeya Sur'a Amedê li gorî navçeyên din kême û wiha domand: "Hejmar gelek kêm e sedama wê jî tundiya kevneşopiya gel e. Yên ku li wî taxê rudinên, lê wê ji dayik bûne, li wir mezin bûne û li wir zewicîne. Hemû hevdû nasdikin. Ji ber ku têkiliya vê qadê bi civakê re bi hêze, miroven taxê nikarin dev ji hevdû berdin."

"Yasa nayên bi cîhanîn"

Demîr ragihand kû bajarvanî, kesayetî û ji ber pêşketinên civakê jin bi hêz tir dibe û jiyana têkiliyên malbatan qut dike. Demîr anî ziman jinên ku li bajaran dijîn dema ku biryara cudabuyînê dide dizane ku jiyana wê naguhere û herî zêde ewê di wê hêlêde tenê pirsa cirana xwe bibirsivîne. Demîr got: "Kesên ku li navçeya Surê dijîn bi fikr û ramanên xwe nikarin biryara cûdabuyînê bidin. Ji ber têkiliyên xurt û zordestiya civakê dizanin ku ewê hesabê bidin hemû derdora xwe. Ji ber vê yekê jî biryara cudabuyînê li van deveran gelek zor û zehmete." Demîr da zanîn ku tundiya li dijî jinan di kanûna bingehîn a Tirkiyeyê de heye lê di pêkanînênê de gelek valahî hene û di bicîhanîna qanûn de jî gelek pirsgirêk tê jiyandin. Dema ku mêr jinek bikuje, tundiyê pêk bîne an jî tacîz bike bi hinceten wekî 'rêzdare, mirovek başe' cezayekî kêm lê tê birîn. Demîr destnişan kir ku axaftinên siyasetmedarên desthilatdar tundiya dijî jinê zêde dike û dibe sedemên ku cezayên kêm bêne dayîn.

"Jin di bin xetera kuştinê de ne"

Koordînatora Komisyona Jinan a Baroya Amedê Parêzer Serap Yiğit Erkuş jî di derbarê hevberdan û cudabuyinê kû li heremê û Tirkiyê roj bi roj zêde dibin ji BasNuçe'yê re nirxand. Erkuş, diyarkir ku hevberdanên ku demên daviyê de pêk tên zêdetir bi xwesteka jinan pêk tên lê sedemê vê yekê jî mêr in. Erkuş got, "Di îstatîstikên cudabûyînê de tiştên ku herî zêde derdikeve pêş tundîtijiya aborî û derpkirin e. Hevberdan her ku weke pirsgirêkek e malbatî xuya bike ji di heman demê de pirsgirêkek e civakiye jî. Jin di vê pêvajoyê de tû car naxwaze ku aramiya mala wê xirabibe lê dema ku tundîtijî were asteki ew jî êdî tehamul nake û nexwaze ji dawî dide zewaca xwe." Erkuş anî ziman ku dema jin di nav malê de rastî tunditijiyê tê serî li dewletê dide, lê di nav saziyên devletê de jî rastî gelek tundîtijiyê tê. Erkuş ragihand ku tundîtijiya dewletê jî li ser jina ye û got: "Jin her tim di bin gef û xetera kuştinê de dijîn. Ji ber van sedeman dema ku jinek bixwaze dev jê mêrê xwe berde, serî li dewletê dide dixwaze biçe stargehê lê şert û mercên sitargehê jî gelek xirabin. Kuştinên jinan roj bi roj zêde dibin û dewlet vê hêjmarê vedişêre. Di vî warî de tu xabat pêknayên. Hevberdan berê li gundan tunebûn lê niha li hemû deverên civakê pêk tê."

Hatice Demir

Serap Yiğit Erkuş

Jin bi kurdî li dij tûndiyê bihêz dibin

Nihal Bozhan Özbek

Yüksel Acar

Reyhan Akgün

Yasayên nû ji bo parastina jinan derfetên baş pêşkêşî şaredariyan dikin. Piştî ku mafê damezirandina daîreyên karûbarê parastina jinan ket destê şaredariyan. Şaredariya Parêzgeha Amedê, Wanê û Mêrdînê di bin sîwana 'Daîreya Polîtîkayên Jinan' beşên nû vekirin û di van daîreyan de karûbarên parastina jinan bi kurdî pêk tên. Serokê Daîreya Polîtîkayên Jinan a Amedê bi hinceta 25'ê Mijdarê Roja Têkoşîna li dij Tûndiya li ser Jinan de çalakiyên cûr bi cûr pêk anîn. Serokê Daîreyê Yuksel Acar diyar kir ku ne tenê rojên wekî 8'ê Adarê û 25'ê Mijdarê, divê her roj li dijî tûndiyê tekoşîn bê kirin û ev tekoşîn di jiyanê de bibe karekî rojane.

"Divê jin bêdeng nemînin"

Serokê Daîreyê Yuksel Acar di derbarê xebatên xwe de agahî da û diyar kir ku armanca wan ew e ku xebatên jinan bi rêk û pêk bidin meşandin û bi vê mebestê ev daîre hatin avakirin. Acar, da zanin ku di yasayan de li gor pêdiviyan şaredarî dikarin daîreyên nû vekin û got: "Tiştê herî grîng derfeta aboriyê ye û niha budceyeke wan a serbixwe heye. Xebatên li ser jinan, ji aliye Daîreya Polîtîkayên Jinan ve beş bi beş têne pêkanîn." Acar anî ziman ku ji bo xebatên jinan bi rêk û pêk bên beşên gerînendetiyan hatine vekirin û dom kir: "Xebatên me li ser 3 beşan pêk tê. Beşa yekemîn Gerînendehiya Têkoşîna bi Tûndiyê re ye. Di bin banê vê Gerînendetiyê de jî 3 xebat têne meşandin. Xebata yekemîn Xeta Tûndiyê ya telefonê ye. Bi xeta telefonê ya bi navê Piştgiriya Lezgîn a reqam 444 79 49'an jinên ku rastî tûndiyê tên an jî piştgiriyê dixwazin bi vê xeta telefonê xwe digihîjin me." Acar balkişand ser ve xeta telefonê û da zanîn ku ev xeta telefonê her roj 24 seet vekirî ye û bi vê xetê ew li gor pêdiviyan piştgiriyê didin jinan. 4 xebatkarên ku bi zimanê kurdî û tirkî dizanin û li ser tekoşîna li dij tûndiyê hatine perwerdekirin û ev kes bi rêya telefonê piştgiriyê didin jinan. Yuksel Acar di derbarê ve xetê de got ku roja ev xeta telefonê hatiye vekirin 40 kes li wan geriyane. Hin kesan ji bo pîrozkirinê û hinan jî ji bo serlêdanan li wan geriyane, tenê 13 kesan giliyên xwe anîne ziman û alikari xwestine. Acar got:

"Di gerîna yekemîn de keseke ku bûbû şahidê bûyereke ensestê li me geriya. Ev ji bo me gelek grîng bû. Kesên ku rastî ensestê tên bi hêsanî nikarin rû bi rû vê yekê bînin ziman, lê belê bi ser telefonê hêsantir tînin ziman." Acar balkişand ser vê mijarê û got kesên ku rastî tundiyê tên cuda ye, kesên ku bibîne û bêdeng bimîne û neaxive jî sucdare. Şahidên van buyeran divê bêdeng nemînin. Dema ku bêdeng bimînin ev tûndî roj bi roj wê mezin dibe, Acar anî ziman ku ev ne pirsgirêka kesekî, pirsgirêka civakê ye û xwest ku kesên rastî bûyerên wiha dibin an jî dibihîzin bila bêdeng nemînin.

Divê jin di hêla aboriyê de azadbin

Beşa duyemîn a Gerînendetiya Aboriyê ya Jinan ku di bin banê Daîreya Polîtîkayên Jinan de hatiye vekirin jî ji bo çareserkirina pirsgirêkên aborî yên jinan kar dike. Acar da zanîn ku jin di hêla aboriyê de azad bin, wê gelek pirsgirêkên wan jî bi hêsanî bêne çareserkirin. Acar got: "Ji bo jin bibin xwedî kar, em perwerdehiyên pîşeyî jî didin. Niha komek me ya ku ji 3 kesan pêk tê heye. Ev kom li gundan digere û bi kurdî perwerdehiya hişyariyê dide jinan. Bi perwerdehiya zimanê zikmakî me encamek erenî bidestxist." Acar diyarkir ku ew girîngiyek mezin didin xebatên gundan û van xebatan wek xebatên stratejîk dibînin. Beşa wan a aboriyê ji bo ku jin bibin xwedî pîşe perwerdehî didin. Ev xebat zêdetir li gundan pêk tê. Acar da zanin ku niha li Bismilê û navenda Amedê 2 zeviyeyên wan ên ku çandiniyê dikin hene, rêvebirina vî karî di destê jinan de ye û 10 malbat bi vî karî debara xwe dikin.

"Em di stargehê de bêtir li ser tûndiya li dij jinan û çareseriyên pirsgirêkên wan radiwestin û xebatên hêşiyariyê pêktînin. Di derbarê serenavên wek; Em ê çawa li dij tûndiyê têbikoşin, Îstîsmar û îhmalkirina zarokan, rola regezî ya civakî û pêwendiya zarok û dayikan de em perwerdehiyan didin."

"Tûndî bi awirek tuj destpê dike"

Acar ragihan ku beşa wan e din jî ya perwerdehî û lêkolinê ye. Di vê beşê de 3 komên wan hene û kesên sosyolog vî karî bi rêvedibin. Acar diyarkir ku wan li navçeyê Hênê û Pasur a Amedê navend vekirine ji bo Hezro yê jî xebatên wan didomin û axaftina xwe domand: "Armanca me ewe ku em li her navçeyekî navendekî ji bo jinan vekin. Li cihên ku tune ye jî emê di demên pêş de navendan vekin." Acar ragihan ku piştî vekirina daîreya wan, DİKASUM a ku bi salan e di vê warê de kar dikir jî, bi daîreya wan ve hatiye girêdan. Acar got edî budceya wan zêdebûye û bi tevlîbûna DİKASUM'ê jî xebatên wan mezin bûne. Yuksel Acar got: "Divê jin bi xwe bawer bin ji li dij tûndiyê bêdeng nemînin. Tundî bi awirek tuj destpê dike û heta ber bi mirinê ve dibe."

"Jin di stargehan de jî têne perwerdekirin"

Gerînendeya Şaxa Têkoşîna Tûndiya li dij Jinê Nîhal Ozbek jî di derbarê xebatên xwe de agahî da û da zanîn ku di bin banê vê şaxê de 3 xebatên wan hene û ya yekemin xeta telefonê ye, ya duyemîn ji Îstgeha Pêngava Yekemîn e û got: "Em naxwazin ku cihê me yê navendî yê stargeha jinan bê aşkere kirin. Ji ber vê jî jinên ku nû tên, heta ku pirsgirêkên wan çareser dibin em li vir bi wan re elegedar dibin, ger ku pirsgirêka wan di nava vê demê de çareser nebe pêngava 3. Destpê dike û em wan dişînin stargeha mayînde." Ozbek ragihan ku di bin banê stargeha mayînde de ew bêtir li ser perwerdehiyê disekinin û dom kir: "Em di stargehê de bêtir li ser tûndiya li dij jinan û çareseriyên pirsgirêkên wan radiwestin û xebatên hêşiyariyê pêktînin. Di derbarê serenavên wek; Em ê çawa li dij tûndiyê têbikoşin, Îstîsmar û îhmalkirina zarokan, rola regezî ya civakî û pêwendiya zarok û dayikan de em perwerdehiyan didin."

Zarokên tûndiyê dibînin serkeftî nabin

Ozbek balê kêşa ser keçên ku bi hezkiriyên xwe re direvin, da zanîn ku malbat reva keçên xwe wek şkestina rûmeta xwe dibînin û xwedî li wan dernakevin û dom kir: "Dema keç direvin û dizewicin ji aliye malbatê ve bê piştgirî dimînin, çi bê pêşiya wan ji bêçarî razî dibin û piştî demekê ev tûşî pirsgirêkên dêrûnî dibin." Ozbek, bal kişand ser mijara zarokên van jinên rasti tundiyê tên û anî ziman ku ev zarok di jiyanê de serkeftî nabin û her ji civakê dûr disekinin. Ozbek diyarkir ku pirsgirêka ziman li wanderan jî tê jiyandin kesên ku tên serî li wan didin ger bi zimanekî din werin pêşvazîkirin xwe nikarin bînin ziman. Ozbek got: "Xebatkarên me yên bi kurmancî û zazakî dizanin hene. Dema ku navbeynkar hebe, jinên serlêdanê dikin nikarin xwe bînin ziman û pirsgirêkên xwe nikarin vebêjin."

Her wiha di çarçoveya 25'ê Mijdarê Roja tekoşîna li dij tûndiya li ser jinan de Şaredariya Bajarê Mezin a Amedê hin çalakî pêk ani. Di roja 25 mijdarê otobusên şaredariyê ji jinan re bê pere bûn. Her wiha DÎKASUM'ê jî li 6 navendên xwe ji 124 jinan re perwerdehiya hişyariyê da. Hemu saziyên jinan ên Amedê li dijî tûndiyê meşeke girseyî lidarxistin.

Mamoste, dost û parêzerê min:

Şevket Epözdemir

Talat İnanç

Sala perwerdeya 1964-65'an bû, min li Diyarbekirê di lîsêyê de dixwend. Ez xwendekarê pola 5'an bûm. Nêzîkî dawiya salê mamosteyekî nû hat dibistanê. Mamoste xortekî ciwan bû, beşera wî vekirî, rûgeş û devliken bû. Di rabûn û rûniştina wî de tevgereke nermegerm a lihevhatî hebû. Sivik nîn bû, di ciyê xwe de giran bû. Gava dipeyivî, ken û bişirînekî hênik li dev û lêvên wî diherikî, li ser rûyê wî pêl dida. Ew mamosteyê delal Şevket Epözdemir bixwe bû. Hîn du-sê roj tê de derbas nebûbûn ku dest bi mamostetiya me kiribû, karekî min ket layê wî.

Berî hatina mamoste, ez ketibûm ezmûneki û serkeftîbûm. Divêya bû ku ez salekê li Amerîkayê bixwînim. Midûrê mektebê ji bona formalîteya çûna min a DYA'yê, ewraqek da min, got "bibe, bila mamostêyê te yê edebiyatê îmze bike û bîne, emê di nav ewraqên din de bişînin navenda AFS'ê li Stenbolê." AFS (American Field Service) rêxistineke navnetewî bû.

Wê demê xwendekaran bi îmtîhan hildibijartin û dişandin DYA'yê. Gava midûr ewraq da min, wext ber bi êvar, roj li ber ava bû. Mamoste Kekê Şevket (deh sal şûnve, êdî min jê re digot abê/keko) ji dibistanê derketibû, ber bi malê ve diçû. Min ewraq girt û da pey. Hê ku ew negihijtibû malê, min xwe gihandê. Li ber Yekderê Bedenê, min silav lê kir. Wî jî bersiva min da. Pêşî, em bi tirkî peyivîn. Paşê jiber ku min bihîstibû ku ew kurd e, min axaftina me qeliband kurdî. Gava min bi kurmancî deng lê kir, gelek kêfxweş bû û wisa jî hebekî li min şaş ma. Gote min, "malava, wele min digot tew tu ne kurd î." Erê, min zanibû, gava wî li minê çavşîn û porzer û reng vekirî dinihêrt, digot qey ez yekî ji wan macirê bulxar im ku dewletê wan li der û dora Bismilê bi cîh kiribû.

Min got "wele ez kurd im, û kurdekî gewr im." Ev gotina min jî gelekî li xweşê wî çû, li min zivirand û got "rast e, kurd gewr in, lê, reş û qemer û esmer jî hene.." Em herdu jî keniyan. Min got, "mamostayê min, min ezmûna AFS'ê qezenc kiriye, ezê biçim salekê li Amerîkayê bixwînim, vanî, midûr beg ewraq rêkiriye, divê tu îmze bikî." Bi vê gotina min, hîn zêdetir kêfxweş ma, got "belê, ez ê îmze bikim, lê ka were, pêşî em herin malê, hinkî ji xwe re mijûl bibin." Min da pey û em meşiyan. Mala ku em çûnê, di navbera Cotderî û Derêromê de bû.

Wê êvarê, me bi hevre gelek sohbet û mijûliyên xweş derbaskirin. Hingê, Kekê Şevket nezewicîbû. Ew mal jî mala kekê wî (ku paşê bû dost û heval û kekê min jî) Şakir Epözdemir bû. Kekê Şakir, gava bihîst ku min îmtîhan qezenc kiriye û ez ê herim li Amerîkayê bixwînim, pirr kêfa xwe anî û dilşadiya xwe nîşan da. Ji min pirsî, ez kî me, ji kuderê me, ji kîjan mal û malbatê me. Min navê xwe, gundê xwe, malbata xwe tev jê re bi rêz kir. Min ji herdu biran re got ku "min berê jî îmtîhan û ezmûn qezenc kiriye û ez vêga di Lîse ya Ziya Gökalp'ê de leylî mecanî dixwînim." Bi vê agahdariyê, ew hê zêdetir kêfxweşî bûn.

Kekê Şakir digot: "Ez bawerdikim, em kurd, emê ji bindestiyê xelas bibin. Xwendekarekî kurd ê gundî yê ku paşê li dibistanê fêrî tirkî bûye, îro, pêşî ji gelek zarokên axa û began û dewlemendan, ji yên karmendên dewletê stendiye. Ev yek nîşan dide ku wê kurd xelas bibin û ji binê nîrê zilm û zorê bifilitin."

Wê êvarê, li wê malê em ji alîkî ve mijûl bûn, me hev nas kir, ji alîkî ve jî em rûniştin me bi hev re şîv xwar, piştî şîvê çay, di pey re jî gwîz û mewîj û meşlûr anîn. Me şevbêrka xwe hetanî derengê şevê bihart û min xatir ji wan herdu birayên xweşmêr ên rind ên welatparêzan û ji malbata wan xwest û derketim çûm. Wê gava ez ji wê malê derketim rihê min zelaltir bûbû, dilê min geştir, mêjiyê min jî ronîtir. Derengê şevê, ez wek birq û brûskê di kuçe û kolanan de vegeriyam pansiyonê. (*)

Wek ku Ahmed Arif gotiye:

Ez kuştî me
Xewna min ji şevan tarîtir e
Kes nîne ji min re li xêrê bigerinê
Canê min distînin bê ecel
Di kitêban de naheşirê
Paşayekî şîfre ferman kiriye
Hatime kuştin bê lêpirsîn, dadgeh û daraz

Xwînfirên dewleta tarî û bêbext

Şevket Xoce roja 25.11.1993'an, katjimêr 8'ê êvarê, bi bêbextî revandin. Di wê şevê da (26.11.1993 ê seet li derdora 4'ê sibê) kuştin, li dora nîvro laşê wî avêtin ser rêka Mûşê, nêzî Norşên, Gundê Textelû. Qereqola vî gundî her weka ku cenazeyekî ne diyar li ser berfa sar ditibin, ji vêderê rakirine nexweşxane ya bnajarê Bedlîsê û xeber dane malbatê. Şevket Epözdemir Serokê DEP'ê, berpirsyarê İHD'ê yê navçe ya Tetwanê bû. 22 sal ji ser qetilkirina Parêzer Şevket Epözdemir da derbas bû kete sala 23'an, lê mixabin ne dadgehên Tirkiyê û ne jî yên mafên mirovan yên Ewropa biryar nedane û doz û dawa hiqûqî çareser nebûye. Ne tenê navê qetîlên Şevket ne diyar e, edaleta dinyayê jî ne adil e û ne diyar e. Edalet jî li me kurdan xayîn e, bê bext e û dijwar e.

Şeva qetilxwûna bêbext

Şakir Epözdemir

Şevêkê bê keys, bê fesal, bê çare û bê eman bû ew şev. Di wê şeva sir û seqem û taristan da befrê seranserê bajarê Tetwanê sipî kiribû xistibû hêk. Fizzêna bapêç û bayê bû, kulilkên befrê li dorhev diziviriyan. Berfa zalim kurdên belengaz û mezlûm dîl girtibû. Esaret li ser stûyê me girantir, qedera me tarîtir û birîna me dijwartir bibû wê şev ê. Ew şev şeva 25'ê meha sermawez ê bi 26'ê vê manga 11'yê va girê dida. Şevket wê şevê ji derê malê girtin birin, ji ber ku teslîm nebû, ji ber ku tawîz neda, qetil kirin. Piştî nîvro avetine Rehwa biçûk, nêzî gundê Textelû ser befra sar û her weka xebera cendirmeyan jê çêbûye ji vir rakirin avêtine nexweşxana bajarê Bedlîsê. Wisa eyar kirin ku termê birayê min piştî mexrîbê bê Tetwan û wê şevê bi darê zorê bi me bidine veşartin. Çawa xwestin wisa kirin.

Berevaniya me nebû, artêşa me tine bû, hawar û gaziya me bi tenê ji Xweda bû. Xweda jî gotibû: "Hun laîqê çi bin wê desthilatên we jî li wê gorê bin." Me xwe laîqê vê qedera reş û tarî girtibû. Gazin ji Xwedê nayê kirin. 17 hezar kes li welatêk bi awayekî "kiryarê nediyar" bêne kuştin û heyfa yek tenê ji wan neyê standin! Di nava van kuştiyan da herî kêm 3 hezar ronakbir, rewşenbîr, welatparêz hebîn û kes ji halê kurdan ra negirî. Miletêk 20 milyon be û gava ku bi hezaran jê tê kuştin giliya xwe, gaziya xwe ji qatilên xwe ra bik e. Dewlet komkujiyê dike em giliya komkujan dikin ku dewlet wana ceza bik e. Ma dewlet xwe ceza dik e. "Se goştê seyan naxwin"

Piştî ku te jî qetilkirin, tû jî ketî nava karwanê şehîdan, me jî dest pê kir dadgehê vekir, mehkema te li welatê guran encam neda me mehkema te bire AIHM ê. Me bire Ewropa. Eva em ketine sala 23 yê, dinya û alem dizanê ku komkujîya salên 1990'an bi destê dewletê nava rojê li vî welatî dahata meşandin. Lê mehkema Ewropa biryar nad e. Li benda çine nizanim. Biryar bide wê çi jê derkevê? Tû tişt. Tû tişt nakeve ber xwîna we. Tenê Kurdistaneke federal ango serbixwe tola we hildide. Heta ku biyanî parêzvanên me bin em ê weka berxikan di binê berevaniya gur û keftaran da bin. Cîhe te û hemû şehîdên azadî, aştî û aramîyê di nava nûra heq da bin.

EM JI BO STATU Û BIC
MAMOSTEYÊ
KURDÎ DI GREVA BIRÇÎB
KÜRTÇE ÖĞRET
KURDÎ
5

Mamosteyên kurdî

Jiyana bê pol û bê kar

Tekoşîn Kew

Di 2012'an de piştî ku Serokwezîrê demê Recep Tayyip Erdoğan anî ziman ku wê kurdî li dibistanan bibe dersa hilbijardeyî, sererastkirina yasayî pêk hat û kurdî di dibistanan de wek dersa hilbijardeyî hate pesendkirin, Bi vê pêvajoyê re pêşî li Zanîngeha Artûklûyê ya Mêrdînê û dûre jî li Zanîngeha Alparslan a Mûşê, Zanîngeha Dîcleyê, Zanîngeha Çewligê û li Zanîngeha Batmanê ji aliyê Wezareta Perwerdehiyê ve ji bo mamosteyê dersên kurdî bigihînin beşên masterê vebûn. Her çiqas xwendekaran bi rêya parlamenên HDP'ê ev pirsgirek anîbin rojeva Parlamenê jî, encameke erênî derneketibû holê. Îroj jî xwendekarên ku van beşan qedandine bi heman pirsgirêkê re rû bi rû ne û çavlirê ne ku ev mafê wan radestî wan bibe û li dibistanan dest bi perwerdehiya kurdî bikin.

Pirsgirêka tayînê ya mamosteyên kurdî

Piştî destpêkirina pêvajoya çareseriyê û nermbûna helwesta dewletê ya li ser zimanê kurdî, li gel ku li gellek zanîngehan beşên lîsans û masterê yên ku mamosteyên kurdî digihandin vebûbin jî ew xwendekarên ku van beşan qedandin, ji bilî çend kesan hê jî dest bi pîşeya xwe nekirine. Namzetên mamostehiyê yê kurdî Cemal Ozer û Denîz Çakan ku beşa Ziman û Wêjeya Kurdî ya Zanîngeha Artûklûyê temam kirine, nerazîbûnên xwe yên li dijî pergala YOK'ê û astengkirinên li hember mamostetiya wan anîn ziman û dane zanîn ku li gel wan ezmûna KPSS'ê ya ji bo mamostetiyê derbaskirine jî, ji ber kontejana mamosteyên kurdî kêm bûye dor nehatiye ser wan ku dest bi pîşeya xwe bikin. Cemal Ozer di derbarê babetê de wiha axivî:

"Em wek xwendekarên Beşa Ziman û Wêjeya Kurdî li gelemperiya Tirkiyeyê 16 xwendekar tenê perwendebûn. Ezmûnên ji bo tayînkirina mamosteyan çêdibe û em beşdarî van ezmûnan dibin. Her çiqas me benda ezmûna KPSS'ê derbas kiribe jî dîsa em nehatin tayînkirin û di şûna me de xwendekarên lîsansa bilind hatin tayînkirin. Min çar salan vê beşê xwend û hevalên me yên masterê tene şeş mehan perwerde bûn lê em nekirin û van hevalan kirin mamoste. Ev neheqiyeke mezin e. Jixwe wek yasayî jî li Tirkiyeyê yên bibin mamoste hewceye lîsansê temam kiribin. Di derbare vê babetê de Wezareta Perwerdehiyê jî ji bo tayinê pêşektiyê dabû me û hevalên me yên ku ji lîsansê perwende bûbûn. Lê belê li gel vê yekê jî tayîna me çênabe."

"Em doza mafê xwe dikin"

Beriya hemû zanîngehan, di sala 2012'an de li Zanîngeha Artûklûyê ya Mêrdînê beşa ziman û wêje ya kurdî vebûbû. Xwendekarên vê beşê jî wek her xwendekarên beşên dinê ketibûn ezmûnên YGS û LYS'ê û yên biserketibûn li Zanîngeha Artûklûyê dest bi beşa Ziman û Wêjeya Kurdî kiribûn. Cemal Ozer rexneyên xwe domand û got: "Ger ku perwendeyên beşa Ziman û Wêjeya Kurdî tayîn nekin, nexwe çima ev beş vekirin? Em xwendekarên vê beşê stembarin û daxwaziya me ev e ku ev pirsgirêk bê çareserkirin. Em ji vê derê bi rêya BasNûçeyê bang li rayedarên YOK û Wezareta Perwerdehiyê dikin; Ji ber ku em jî wek hevalên xwe yên din dixwazin di beşa xwe de dest bi perwerdehiyê bikin. Em dixwazin ev pirsgirêka me bê çareserkirin da ku em ji vê rewşê rizgar bibin."

Wezaret formasyonê nade

Denîz Çakanê ku yek ji wan xwendekarên ku beşa Ziman û Wêjeya Kurdî ya Zanîngeha Artûklûyê qedandiye da zanîn ku Wezareta Perwerdehiyê ji bo tayinkirina wan ragihandiye ku ew ê pêşektiyê bide wan û ev mafê wan di Rojnameya Fermî ya wezaretê û Govara danezanê de jî hatiye belavkirin jî, lê belê, li gel vê yekê jî tayîna wan nehatiye kirin. Çakan wiha dom kir: "Ji aliyekî din ve jî pirsgirêkeke din heye ku ew jî Wezareta Perwerdehiyê ji bo formasyonê kontenjan nade perwendeyên mamosteyên Ziman û Wêjeya Kurdî. Ev jî di rêya mamostehiyê de bendeke din derxist pêşberî me û ger ku ev yek dom bike em ê pirsgirêkên mezin bijîn. Em tenê vê yekê dixwazin ku ji bo pirsgirêkên me çareser bibin gav bêne avêtin."

Hêviya Sebata 2016'an

Wezareta Perwerdehiyê di demên borî de 15 hezar mamoste tayînkiribûn û di nav van mamosteyan de tenê 9 kesên ku mafê mamostehiya şêwezarên kurdî temam kiribûn hebûn. Xwendekarên ku beşa Ziman û Wêjeya Kurdî ya Zanîngeha Artûklûyê ya Mêrdînê qedandine ji mafe tayînkirina îsal bêpar man û ji ber vê yekê çavlirê ne ku di meha Sibatê ya 2016'an de biryar bê dayîn da ku ew jî bêne tayînkirin û dest bi pîşeyên xwe bikin. Di derbarê vê babetê de jî Cemal Ozer da zanîn ku êdî ew ji bo mamostehiyê amade ne û wiha dom kir: "Di Hezîrana 2015'an de me beşa Ziman û Wêjeya Kurdî qedand û bi bi vê perwerdehiya pedagojiyê jî me şertên mamostehiyê bi cih anî. Divê em dikaribin dest bi mamostehiya kurdî bikin. Piştî ku em perwende bûn em bêşdarî ezmûna meha Tirmehê ya KPSS'ê ku ji bo mamostehiyê şerta duyemîn e û me ew jî derbas kir. Me şertên ku di 18'ê Tebaxa 2015'an de di govara danezanê ya desteya talîm û terbiyeyê û mercên biryara hejmar 74'an ku pêşektiya mamostebûyînê didin me bi cih anî. Lê bele di tayînên Îlona 2015'an de jî ji beşên Ziman û

Wêjeya Kurdî yên lîsansê yek xwendekar jî nehate tayînkirin. Êdî em dixwazin pirsgirêka me di tayînên Sebata 2016'an de bê çareserkirin û bi rastî hêviya me jî ev tenê ye." Denîz Çakan anî ziman ku ger tayînên wan neyêne kirin ew ê serî li dadgehê bidin û doza mafê xwe bikin.

Pêvajoya tayînê

Di 2014'an de Wezîrê Perwerdehiyê Nabî Avci ragihandibû ku, di nav mufredata dibistanan de ji beşên zarava û zimanên zindî wê kurmancî û dimilkî jî hebin. Avci dabû zanîn ku pêdiviya wan bi mamosteyê van zaravayan jî heye, lê ew ê wan tayînî dibistana nekin, ew ê tayîna wan bi ser şaxên gerînendehiya perwerdehiyê yên bajaran bikin. Nabi Avci diyar kiribû ku pêdiviya kîjan dibistanan bi mamosteyên kurdî hebe wê gerînendehî wan tayînî wan dibistanan bikin.

Ji ber ku perwendeyên lîsansê tunnebûn û kêmasiya mamosteyên kurdî hebû, heta ku xwendevanên lîsansê perwende bibin, di serî de li Zanîngeha Artûklûyê, dûre li Zanîngeha Dîcle, Yuzuncu Yil, Alparslan û li ya Bîngolê bi navê 'Li Tirkiyeyê Ziman û Zaravayên Zindî Enstîtu vekiribûn û xwendekarên mastera bêtez perwerdekiribûn. Bi vê pêngavê jî 2 hezar namzetên mamostehiyê perwende kiribûn û di tayînên mehên Sebat û Îlonê yên 2014'an de 28 namzetên mamosteyên kurdî tayînkiribûn. Heta niha li gelemperiya Tirkiyeyê, ji Enstîtuyên Ziman û Zaravayên Zindî 900 namzetên mamostehiyê perwende kiriye û ew 900 namzet jî li hêviya tayînkirinê ne. Ji bilî van namzetên mamosteyên Ziman û Zaravayên Zindî ku bi lîsansa bilindî bêtez perwende bûne, yên ku ji ziman û wêjeya zimanên wek; Kurmancî û dimilkî bi lîsansê perwende bûne jî heye. Pêvajoya bi nakok a tayînkirina van xwendekaran jî ji vir destpê kir û ew namzetên mamostehiyê ku ji bernameyên lîsansê perwende bûne doza mafê xwe dikin.

Piştî destpêkirina pêvajoya çareseriyê û nermbûna helwesta dewletê ya li ser zimanê kurdî, li gel ku li gellek zanîngehan beşên lîsans û masterê yên ku mamosteyên kurdî digihandin vebûbin jî ew xwendekarên ku van beşan qedandin, ji bilî çend kesan hê jî dest bi pîşeya xwe nekirine

Festîvala Gelawêjê

Mîhrîcana bê kurmancî!

SHERKO BEKAS
Yeshar Kamal
Women's Conference
Research Session
Short Story Session

Kalê Badî

Mihrîcana Wêjeyê ya Gelawêjê ku 19 sal in, li Slêmaniya ku wek navenda wêjeya kurd tê binavkirin, li gel çalakiyên wêjeyî, di çend salên dawî de, bi çalakiyên beşên hunerê yên wek pêşangeh, şano û yên din jî tê rojevê. Di mihrîcana îsal a ku Cîgirê Serkwezîrê Herêma Kurdistanê Qubat Talabanî û Cîgirê Sekreterê Giştî yê YNK'ê Mele Bextiyar axaftinên vekirinê kirin de gellek wêjekar, hunermend û kesayetên grîng bi berhemên xwe beşdar bûn û semîneran dan. Di van çalakiyên ku Wênesaz Ahmed Güneştekin, Dr. İlhan Kızılhan, Dr. Nezend Bagîxanî, Lêkolîner Johana Bochaniska, Hevsera Yaşar Kemal, Ayşe Baban, Nivîskar Müslüm Yücel, Doğan Akhanlı, Yavuz Ekinci û Ayşegül Tozeren, derhêner Sîrwan Rehîm, gellek nivîskarên kurd, ereb û parsî û gellek rayedarên Herêma Kurdistanê beşdar bûn de wêjeya kurd û bandora wêjeyên zimanên din a li ser wê hate gotûbêjkirin. Mihrîcana îsal ku babeta 'Tekoşîna jinê û tîna wê ya li ser wêjeyê' derket pêş, li Bakur, di nav nivîskar û weşangeran de bû cihê nerazîbûnê; Lewre yek nivîskarekî kurdînûs ê Bakurî jî ji bo beşdariyê nehatibû vexwendin.

Lal Laleş: Venexwendina kurdînûsan şayanî rexnekirinê ye

Di derbarê helwesta lijneya mihrîcanê de Berpirsê Weşanxaneya Lîsê, Helbestkar Lal Laleş diyar kir ku li her deverên cîhanê û li Kurdistanê, mihrîcanên wêjeyê di bingeha xwe de, bi armanca destnîşankirina astengiyên li pêş wêjeyê, geşkirina wêjeya zimanan û pêwendiya navbera wêjeyên zimanên cuda têne lidarxistin û got: "Bêguman nabe em rexne li Lijneya Amadekar a Mihrîcana Gelawêjê bikin ku 'Çima wêjekarekî tirkînûs an jî filan zimannûs vexwendiye mihrîcanê. Lewre vexwendina nûserên zimanên cihê pirrengiya wêjeyi ya mihrîcanan zêde dike. Ji ber vê yekê vexwendina tirkînûsan erênî ye û divê wisa be, lê belê nayê wê wateyê ku ew ê Gelawêj kurdînûsên Bakurî venexwîne. Di rewşeke wiha ku pêdivî bi danûstendinên wêjeyî yên wêjekarên perçeyên Kurdistanê de heye de venexwendina kurdînûsên Bakur, şayanî rexnekirinê ye û divê bê rexnekirin. Xwezî Gelawêjê dikaribûya ji hemû wêjeyên cîhanê kesayetan vexwenda û danûstendineke baş a wêjeyî pêk bihaniya. Lê belê divê danûstendin di navbera perçeyên Kurdistan û şêwezarên kurdî de jî pêk bên û armanceke mihrîcanan jî divê geşkirina vê yekê be." Lal Laleş, anî ziman ku wek Weşanxaneya Lîsê ew bi 170 nivîskaran re dixebitin û tu nivîskarekî wan ji alî Gelawêjê ve nehatine vexwendin û dom kir: "Em bi ser çapemeniyê ji destpêkirina mihrîcanê haydar dibin. Ev kêmasiyeke mezin e. Divê ev derûniya bindestiyê bê terikandin, wergerên berhemên şêwezarên kurdî bêtir bêne kirin û danûstendinên zimanî yên nav şêwezaran hin zêdetir bibin da ku em pêşî ji hevûdin têbigihîjin. Nivîskar û weşangerên Bakurî ji bo vê yekê her amade ne û divê Başûrî jî bêtir hewl bidin."

Mehmet Şarman: Sedem hevnenasîn e

Romannûsê ciwan Mihemed Şarman jî di derbarê mijarê de nêrînên xwe bi BasNûçeyê re parve kir û anî ziman ku armanca mihrîcanên wêjeyê yên cîhanê çi bin divê yên kurdan jî wisa bin, lê belê çi li Bakur, çi li Başûr mihrîcan û xebatên wêjeyî bi rîwangeyeke profesyonelî nayêne meşandin û ji pîvanên wêjeyî bêtir pîvanên siyasî derdikevin pêş. Şarman, di xebatên vê qadê de kêmasiya feraseta hunerî û lêkolîneriyê destnîşan kir û di derbarê helwesta Mihrîcana Gelawêjê de got: "Braderên me yên Soran, li gel ewçend derfetan jî wêjeya Bakur nanasin, berhemên kurmancî wernagerînin soranî û ji ber vê yekê kêmasiyên wiha encam didin."

"Pewendiya wêjeyî ya perçeyan nageşe"

Şarman, di peyvîna xwe de vexwendina wêjekarên biyan wek dewlemendiya mihrîcanan nirxand û dom kir: "Lê belê Mihrîcana Gelawêjê li bajarekî Kurdistanê pêk tê û di vê mihrîcanê de ger ku berhem û nivîskarên kurmancî û yên perçeyên din bêne piştguhkirin, ev cihê rexneyê ye. Erê, Kurdistan bi dest dijminan hatiye perçekirin, lê qet nebe em nivîskar û rewşenbîr van sînorên çêkirî nas nekin û bi berhem û çalakiyên xwe van sînoran hilweşînin."

Şarman, li ser pêwendiya wêje û xebatên wê yên perçeyên Kurdistanê jî rawestiya, da zanîn ku di Mihrîcana Gelawêjê ya 2005'an de çend nûserên Bakurî hatine vexwendin, lê belê ev deh sal in, hê jî pêwendiyeke baş negeşiya ye. Şarman got: "Em hê jî hev nas nakin. Her çiqas weşanxaneyên Bakur û nemaze Weşanxaneya Avesta, gellek berhemên soranî wergerandibin kurmancî jî ev têr nake. Divê hemû kes û dezgeh di vê babetê de bi hestiyarî û profesyonelî tevbigerin û xizmetê li wêjeya kurdî bikin. Divê xemsariya xwe ji ser xwe hilînin, cudahiyên ramanî deyînin aliyekî û bi ser wêjeyê, xwe nêzîkî hev bikin." Mihemed Şarman di dawî de diyar kir ku divê barê rexnegîriya van rewşan li ser milên wan nemîne û beriya wan divê berpirsyarên van çalakiyan van kêmasiyan binirxînin û çareser bikin.

Omer Dilsoz: Mesele bi rewadîtina zaravayan ve têkildar e

Helbestkar Omer Dilsoz jî li ser ve babetê bersiv dan pirsên me û helwesta Mihrîcana Gelawêjê wek pirsgirêkeke spesîfîk destnîşan kir. Dilsoz anî ziman ku ev babet bi rewabûna zaravayan ve grêdayî ye û got: "Divê li Bakur soranî û li Başûr jî kurmancî rewa bêne dîtin." Dilsoz diyar kir ku niha li Başûr di warê rewabûnê de tirkî şayanî muxatabiyê tê dîtin û ji ber vê yekê jî di warê rewadîtina kurmancî de pirsgirêkên wiha derdikevin holê. û wiha axivî: " Ji alî Başûr ve ev babet di rewabûna kurmancî de veşartî ye. Divê ev her dû alî hev li cem xwe rewa bikin û li gor vê yekê tevbigerin." Dilsoz têkiliya vê babetê ya bi siyaseta kurd re jî destnîşan kir û anî ziman ku divê partî û aliyên kurd rewabûna hev baştir binirxînin û bi hendazeyî li ser vê babetê rawestin. Dilsoz wiha axivî: "bêguman, sedemên vê yên dîrokî hene. Wek; fermîbûna parçeyan, serdest û têkiliyên bi wan re. Tev dibin sebebê vê. Lê bi taybetî di babetên rewşenbîrî de divê ev tixûb bêne şikandin. Ji bo vê jî, divê gava ku li Bakur, Başûr, Rojava û Rojhilat mîhrîcan pêk bên, ev qad baş bêne vekolîn. Wek nimûne: Diviyabû, ne yekî tirkînûs, çendên kurmancînûs bihatana vexwendin; Lewre tirkînûs nabin nûnerên wêjeya kurdî ya Bakur. Gelo dibe ku erebînûsek bi ser navê Başûr ji alî mihrîcaneke Bakur ve bê vexwendin. Ev tiştekî ne rast e."

19. Mihrîcana Wêjeyê ya Gelawêjê ku li bajarê wêjeya kurd Slêmaniyê Pêncşema çûyî destpê kir, bi xwe re nîqaşeke nû hanî. Ev mihrîcana ku îsal bi ser navê şervana kurd Arîn Mîrkan ku li Kobanê di şerê li dij DAIŞ'ê de jiyana xwe ji dest da hate li darxistin, wek her sal gellek nivîskar, hunermend û kesayetên grîng ên kurd û yên ji Rojhillata Navîn pêşwazî kir. Lê belê lîsta mêvanên Lijneya Amadekar a Mihrîcanê li Bakur nîqaşeke din da destpêkirin. Gellek nivîskarên Bakurî, ji ber ku nivîskarên kurdînûs ên Bakurî nehatin vexwendin û yên tirkînûs hatin vexwendin rexneyên tûnd li lijneyê kirin û wê bi grîngînedana kurmancî tawanbar kirin.

Süleyman Çevik:

Nûbihar mîrata medresan e

> Dîwan û mesnewiyên edebiyata kilasîk ji aliyê kadroyên serkeftî yên Nûbiharê tên latînizekirin şerha wan dîvanan tê kirin û ew digihên ber destên lêkolîner û kurdîhezan. Li gel karkirina li ser edebiyata kilasîk Nûbihar berê xwe dide edebiyata modern û folklora kurdî jî û wi vî warî jî de heta niha gelek berhem çap kirine. Her wiha Govara Nûbihar Akademî jî ji aliyê weşanxaneyê derdikeve û ev govar jî mijarên giring ê edebiyat û dîroka kurdî tevî hemû hurgiliyan digihîne xwînerên kurdî û lêkolîneran.

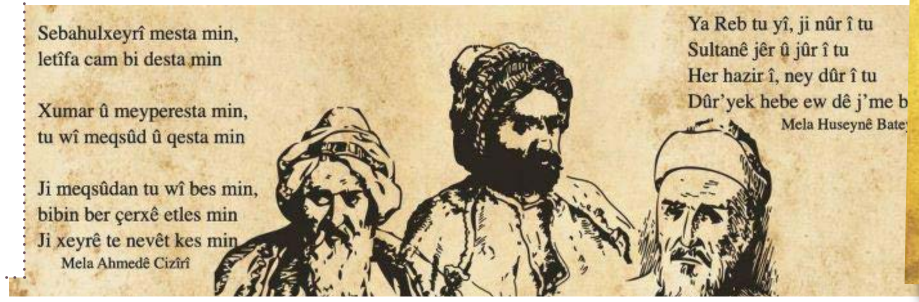
Sebahulxeyrî mesta min,
letîfa cam bi desta min
Xumar û meyperesta min,
tu wî meqsûd û qesta min
Ji meqsûdan tu wî bes min,
bibin ber çerxê etles min
Ji xeyrê te nevêt kes min
Mela Ahmedê Cizîrî
Ya Reb tu yî, ji nûr î tu
Sultanê jêr û jûr î tu
Her hazir î, ney dûr î tu
Dûr'yek hebe ew dê j'me b
Mela Huseynê Batey

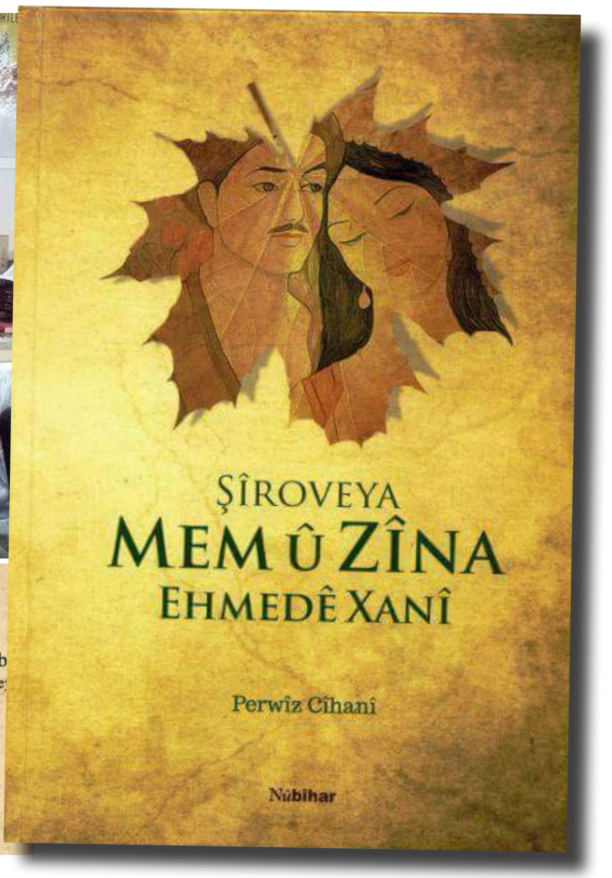

Siwar Bedirxan

Govara çand huner edebiyatê Nûbihar û Weşenxaneya Nûbiharê yên di sala 1992'an de dest bi xizmeta kurdî kirine li Bakurê Kurdistanê ji kurdan re bûne dibistan. Govarê heta niha 133 hejmar belavkirine û lîteratureke mezin ji kurdan re durist kiriye. Her wiha Weşanxaneyê ji zêdetir ji 200 kitêbên kurdî çap û belavkirine û ew gihandine xwînerên kurdî. Xususiyeteke din a xebatkar û edîbên Nûbiharê jî ew e ku ew bêtir li ser edebiyata kilasîk a kurdî kar dikin. Dîwan û mesnewiyên edebiyata kilasîk ji aliyê kadroyên serkeftî yên Nûbiharê tên latînizekirin şerha wan dîvanan tê kirin û ew digihên ber destên lêkolîner û kurdîhezan. Li gel karkirina li ser edebiyata kilasîk Nûbihar berê xwe dide edebiyata modern û folklora kurdî jî û wi vî warî jî de heta niha gelek berhem çap kirine. Her wiha Govara Nûbihar Akademî jî ji aliyê weşanxaneyê derdikeve û ev govar jî mijarên giring ê edebiyat û dîroka kurdî tevî hemû hurgiliyan digihîne xwînerên kurdî û lêkolîneran.

Edîtorê Weşanxaneya Nûbiharê Süleyman Çevik, serboriya Nûbiharê ji Bas Nûçeyê re eşkere kir û li ser weşangerî, govargerî û rewşa kurdî rawestiya. Çevik da zanîn ku dema wan dest bi weşangeriya kurdî kir wê demê tu kes tu nebû ku hem berheman bixwîne û hem jî berhemên tên nivîsîn sererast bike. Her wiha Çevik amaje bi wê yekê kir ku heta k udi warê perwerdeyê de rê li ber kurdî venebe ew ê kurdî bebelav nebe û divê kurdî êdî weke zimanê perwerdeyê bê qebûlkirin. Çevik bal kişand ser xebata Nûbiharê ya li ser edebiyata kilasîk jî û daxuyand ku Nûbihar şopa medreseyan diajo û medreseyên kurdan xizmeteke mezin dane kurdî û ew jî li ser wê yekê berdewam in.

Zêdetir ji 20 sala ye hûn di nav weşangeriya kurdî de cih digrin û we zêdetir ji 130'î hejmarî govar çap kirin ji kerema xwe tu dikarî ji me re qala wê serboriyê bikî?

Di meha Cotmeha 1992'an de me dest bi govarê kir. Wextê me dest bi karê weşangerıye kir, wek hûn jî dizanin piştî 12'ê îlonê kurdî qedexe bû kesî nekarîbû weşana kurdî bikira û piştî vê yekê qedexe rabû me dest bi weşanê kir. Di destpêkêde ji ber ku li Tirkiyê zimanê kurdî xwendin û nivîsin qedexe bû, wextê ev qedexe rabû insanekî bikaribe bi nivîse, nivîsan rast bike gelekî kêm bûn, yên hene jî gelekî qels bûn ne wekî îro bûn. Îro di ser de 20 sal derbazbûye, pêşketina ziman gelekî başe, yên bikarin ziman bikarbînin gelek in. Tabî em nikarin bêjin piraniya kurdan kurdî dixwînin, dinivîsin lê belê em dikarin bêjin ku yên kurdî dixwînin, dinivîsin îro baştirin, ne qels in. Îro em dikarin bibêjin 20-30 hezar kes dixwînin, dinivîsin, dikarin nivîsan rast bikin, dikarin li ser pirtûkan şîroveyan bikin, ''kîjan pirtûk baş e, kîjan pirtûk ne baş e'' dizanin û li ser pirtûkan dikarin biaxivin.

Beriya 20 salan ev tiştên wiha tun bûn. Ziman gelekî pêş de ye li gorî salên berê. Îro mirov dikare bibîne bi sedan însan zimanê kurdî diaxive. Lê hiş piyaseyekî kurdî em bi bêjin heye, nîn e. Hinek weşanxane raxbetê dibinin, hinek mijar raxbetê dibinin. Wek, pirtûkên rêziman, ferheng, yên siyasî, yên nivîskarên navûdeng. Belkî gelek pirtûkên baş jî bere hatibin weşandin lê raxbetê nabînin ji ber ku raxbetê nabînin û nayên nas kirin. Belkî ev pirtûkên neyên naskirin lê eger bên naskirin ez bawerin ew ê gelek bên xwendin. Eger zimanê kurdî bibe zimanê perwerdê yê piyasaya kurdî jî çêbibe. Eger mamoste di dibistanan de li ser xwendekaran pirtûkên kurdî ferz bike yê wî wextî pirtûk bên xwendin. Zimanê kurdî û xebatên zimanê kurdî, weşangeriya kurdî heta niha bi ser milên kesan, kesên dildarê zimanê kurdî hatiye vê astê. Eger îro jî zimanê kurdî bibe zimanê fermî yê perwerdê yê di çend salan de pêşketinekî gelekî balkêş û serkeftî nîşan bide.

Nûbihar gelekî li ser edebiyata kilasîk radiweste. Gelo çima hûn bi taybetî li ser kilasîkên kurdî kar dikin?

Eger hûn îro edebiyata kilasîk ji edebiyata kurdî derxînin, edebiyata kurdî ewê li holê nemîne. Em bêjin bin koka edebiyata kurd, Elî Herîrî, Ehmedê Xanî, Melayê Bateyî, Siyagpoş, Pertev Begê Hekkarî Mella Mahmûdê Beyazîdî û yên din in. Eger em wan kesan ji edebiyata kurdî derxînin ew ê edebiyata kurdî tunabe. Medreseyên kurdî de bi zimanê erebî re zimanê kurdî jî hatiye bikaranînin. Pirtûkên kurdî jî hebûn û her wiha tercumeya pirtûkên erebî an em bibêjin şîroveya pirtûkên erebî jî ji kurdî hebûn. Cegerxwîn û Mehmet Emîn Bozarslan jî di nav de piraniya wan di medreseyan dest bi edebiyata kurdî kirine. Edebiyata kurdî di medreseyan de dest pê kiriye û medrese jî ji cihên olî ne û em jî wek Nûbihar ji aliyê olî û edebî şopa medreseyan dene. Me zêdetir ji 200 pirtûkên kurdî çap kirine. Her wiha me tefsîra Qûranê çap kiriye. Di nav me de xwendekarên medreseyan hene, mele hene, siyasetmedar hene, gelek kesên cûda hene. Wextê mirov edebiyata kilasik ji edebiyata kurdî de derxînin, edebiyata kurdî tuneye, eger em wê edebiyatê ji kurdî derxînin temenê edebiyata kurdî ew ê herî zede 50 sal be. Ji ber ku edebiyata kurdî ji medrseyan de derketiye.

Nivşekî Weşanxaneya Nûbiharê heye gelo? Em dikarin behsa nivşên Nûbiharê û serdama wê bikin?

Ez naxwazim çend navan bibêjim lê belê ez dikarim bi rehetî bibêjim, Nûbihar ji me re, şexsê min jî têde, ji bo me wek mektebekê ye. Gelek kesan tenê bi xwendina Nûbiharê pirtûk nivîsîn e. Ez nikarim navan bidim. Ji ber ku wek hun jî dizanin, me kurdan du dinya heye . Yek dinya çepgirên kurd e û yek jî dinyaya kurdên mîna me yên muhafazakar e. Em gelek caran bahsa tiştên wiha dikin. Em bibêjin nifşê filan govarê nabe, xelet e. Belkî her govarê nifşên xwe çêkiriye. Ji ber ku dinyaya me ji hev cuda ye, lehçeyên me ji hev cihê ye. Em nizanin li Başûr çi derdikeve, li Ermenîstanê çi derdikeve, Li Rojhilat çi derdikeve. Belkî kesên baştir derketibin. Nûbiharê helbet nifşek gihandiye. Gelek insan rû bi rû ji me re dibêjin me bi Nûbiharê dest bi xwendinê nivîskariyê kiriye. Gelek govarên din jî nifşên nû gihandin e, her govara kurdî di xizmeta zimanê kurdî deye, barê herkesî jî mîna barê me giran e.

“Êdî em hinek şanoya xwe hîn bibin”

Tuwanê Dodkî

Yekem pirtûka dîroka Şanoya Kurdî ku di derbarê lîterator û pratîka diyardeyî ya şanoya kurd ku hatiye tomarkirin, lê belê ji ber ku li ser wan tu lêkolîn nehetine kirin di qefesên xwe de asê mane agahiyên balkêş dide me derçû. Pirtûka ‘Dîroka Şanoya Kurdî’ ku ji alî şanogerên ciwan Çetoyê Zêdo û Yavuz Akkuzu ve, bi angaşta nûnertiya ‘Di hunera kurd de ji şopandina rêçên şanoya pratîkî û diyardeyî heta salên 90’an’ bike hatiye amadekirin, ji bo şanogerên şano’nenas’ ên kurd çavkaniyeke têr û tije xuya dike.

“Şanogerno de fermo”

Bêguman di vê serdemê de, çi wêje, çi şano, çi mûzîk û hunerên din ên bi nivîsê re pêwendîdar, li Bakur, di derbarê hunera kurd de, ji bilî helwestên kesane yên hin hunerbexş û çend dezgehên lawaz tu xebat nayêne kirin û ji xwe derfet jî tune ne. Sedemên vê yekê bi têgehên wek; dîrok, tekoşîn û ya herî grîng jî siyasetê ve pêwend bin jî, ji ber ku ev ne babeta me ye, em vê nîqaşê datînin aliyekî û em li babeta xwe ya taybet a dîroka şanoya kurdî vegerin. Xebata ‘Dîroka Şanoya Kurdî’ jî pirtûkek e ku bi helwestên kesane yên Dramaturj Çetoyê Zêdo û Şanoger Yavuz Akkuzu hatiye amadekirin û armanca wê ew e ku li gel haydarkirina şanoger û şanohezan a ji dîroka şanoya kurdî, ji bo hevnasîna şanogerên 6 perçeyên Kurdistanê-Kafkasya û Ewropa jî tê de- hatiye amadekirin. Pirtûk ji şopandina rêçên şanoya pratîkî û diyardeyî ya kevne şanoya kurd heta salên 90’an daye ber xwe. Di derbarê pirsa; ‘Çima ne piştî salên 90’an?’ Çetoyê Zêdo dibêje; “Ji ber ku şanoya kurd a piştî salên 90’an têra xwe tomarkirî ye û hê jî li dar e, me ew ji dîrokê nehesiband.”

“Berî her tiştî pêdiviya min pê hebû”

Di derbarê pirtûkê de Dramaturj û derhênerê Şanoyê Çetoyê Zêdo, anî ziman ku berî herkesî ji ber ku pêdiviya wî bi çavkaniyeke wisa hebûye, wî li gel dostê xwe Yavûz Akkûzû biryar dane ku daneyên di derbarê şanoya kurd de berhev bikin û diyar kir ku di encamê de ev pirtûk derketiye holê. Zêdo got: “Ev berhem, nûnertiya nasnameya kurdî ya ku di hunera şanoyê de pêk hatiye dişopîne û ji destpêkê heta 25 salên raboriyê dihundurîne. Zêdo anî ziman ku li gel hemû bêderfetî û astengiyan jî piştî salên 90’an şanoya kurd henekî li xwe bizivî ye û dest bi hewldanan kirî ye, taybet di salên dawî de geşedaneke berbiçav pêk hatiye û kêm be jî li gel paşxaneya xwe goncivî ye. Zêdo dom kir:

“Kêm an zêde paşxaneyeke şanoya kurd heye û şanoger ta radeyekê sûd jê wergirin jî teqê qala wê paşxaneyê tê kirin. Ango berhemeke ku vê paşxaneya li 6 perçeyan belav bûyî berhev kiribe tunebû. Mi vê yekê ji bo xwe wek cihê şermê dît û ev şerm ne tenê ji bo min ji bo hemû şanogerên kurd hebû; Lewre bi qalkirinê ne hûrguliyên şanoyê têne dîtin û ne jî karekî hosteyî pêkan dike. Ciwanekî kurd ku bixwaze dest bi şanoyê bike û di nav çavkaniyên şanoyê de berhemeke di derbarê şanoya kurd de li ber destê wî tunebe, ew nikare bi hêsanî ji paşxaneya ew hunera ku dixwaze xwe noqî wê bike sûd wergire. Û eger sûd ji wê wernegirê, vê carê bi pirsgirêkên hin mezintir re rû bi rû dimîne û taybet aloziya di serê şanogerên niha yên kurd e jî ev pirsgirêk bixwe ye.”

Berhema me wek rehbereka şanoya kurd bi xwendevanên meraqdarên şanoyê dide zanîn ku çi şêwe an jî xebata şanoyî li ku bûye, çawa bûye ji bo me çi li dû xwe hiştiye. Berhema me ji bo destnîşankirinên bi vî awayî berhemeke lîteratorî ye.

Şano û netewîbûn

Wek her hêmanên civakî, siyasî û hunerî, şano jî wek beşeke hunerê bandor li yekîtiya neteweyan kirî ye û di nav demê de bûye navgîneke hunerî ya netewebûnê. Şanoya Ewropî ku feyza xwe ji şanoya Yewnana antîk stendiye, şanoyeke bajarî ye û bêguman tîna xwe li gellek şanoyên herêmên din jî kirî ye. Çetoyê Zêdo anî ziman ku şanoya kurd jî wek hemû şanoyên welatên rojhilatî, di sedsala 20’an de ji forma şanoya Ewropî ya nivîskî sûd wergirtî ye; Lê belê şanoya kurd tu carî ji wêjeya kurdî ya devkî jî veneqetiya ye. Zêdo got: “Dema ku me xwest em gotarên şanoyî berhev bikin, me xwe tenê bi nivîsê ve grê neda. Di vê kêliyê de me giranî da nivîsên li ser hemû form û nimûneyên şanoyê. Di xebata berhevkirinê de me hewl da ku nimûneyên şanoyê yên netewî jî berhev bikin; Lewre şanoya kurd a folklorîk ji şanoya raborî ya Ewropayê cudatir e.

‘Ji teoriyê zêdetir pratîk divê’

“Berî her tiştî her hunermend kesayetek bi aloz e. Erê hemû kurd xwedî êş û aloziyekî ne, lê aloziya hunermend ji ya kesên din cudatir e; Lewre ew bi wê aloziyê diêşe û ew alozî dibe dûv û her li dû wî diçe û wî mijûl dike. Gellek caran ji min re tê gotin ku tu çima bi tirkî jî kar û xebatan nakî, lê ez jixwe dramatûrjî bi tirkî hîn bûme û bi tirkî dikim. Ez mamosteyê tirkî me, lê derdê min, aloziya serê min tiştekî din e.” Piştî vê nirxandina xwe ya li ser cudahiya hunermend û fenerên ji civakê Zêdo wiha dom kir:

“Lê belê peyva ‘zimanê min’ ji bo min aloziyeke kambax e û ev e êşa min. Eger me ev berhem bi tirkî weşandibûya, niha çawa didûyan di bazarê de bû. Ya herî bi azar jî ew e ku kurd û şanogerên kurd fikaran li min dikin ku ev berhem çima ne bi tirkî ye. Em di sosreteke wiha de hewl didin ku derdê xwe derman bikin.” Zêdo, balê kêşa ser rewşa piraniya kesên ku goya xwe wek şanogerên kurd binavdikin, lê tu eleqeyeke wan bi kurdî û teksta kurdî tine ye û dom kir: “Kesek her ku derê dinyayê, dikare akademiya beşeke zanistê yan jî hunerê hîn bibe. Dikare li Yewnanistanê, li Kafkasyayê, li Amerîka Latîn jî xwe perwerde bike. Ev ne pirsgirêk e. Lê belê ger ku derdê mirov ‘îlleh kurdî’ be, wê gavê ji teoriyê bêtir pratîk divê. Tu perwerdehiya herî baş werbigirî jî ger ku tu hez bikî bi kurdî hunera xwe pêk bînî divê tu peyvkurdî bî û tu di derbarê paşxaneya bi kurdî ya pîşeya xwe de agahdar bî.

‘Dîroka Şanoya Kurdî’ rehber e’

Zêdo di dawiya hevpeyvînê de li ser naveroka berhema ‘Dîroka Şanoya Kurdî’ jî rawestiya û got: “Kesekî ku şanoya kurd û dîroka wê meraq bike, di vê berhemê de wê ji bo şanoya kurd dîmenekî berfireh bibîne. Eger şanogerek lêkolîner be jî, bixwaze li ser kîjan babeta şanoya kurd raweste, berhema me jê re dibe alîkar ku ka di wê babetê de heta niha çi kar û xebat hatine kirin. Zêdo got: “Berhema me wek rehbereka şanoya kurd bi xwendevanên meraqdarên şanoyê dide zanîn ku çi şêwe an jî xebata şanoyî li ku bûye, çawa bûye ji bo me çi li dû xwe hiştiye. Berhema me ji bo destnîşankirinên bi vî awayî berhemeke lîteratorî ye.

Berhema ‘Dîroka Şanoya Kurdî’ ku ji Weşanxaneya Peywend’ê derçû, hewl daye ku di qada şanoyê de nûnertiya paşxaneya şanoya kurd a ku di sedsala 20’an de teşe girtiye û bûye beşek ji kelepora kurd e bike. Ev berhem ne tenê geşedanên şanoyî yên Bakurê Kurdistanê, her wiha gemû geşedan û xebatên yekem ên şanoyî yên perçeyên din ên Kurdistan û dîasporayê, pêwendiyên di navbera wan de û hemû lêkolînên ku li ser şanoya kurd hatine kirin, bi şêweyeke bi rêkûpêk wek lîteratorekê pêşkêş dike. Ev berhema ku babetên nêzîkî hev di dû beşan de ristiye, di derbarê pêwendiya şano û wêjeyê kurd û term û têgehên şanoyê de jî agahiyên baş pêşkêşî xwendevanan dike.